

Foreldrenes stemmer i Barnevernet

**Hva kan bidra til et godt samarbeid mellom foreldre og barneverntjeneste
etter en omsorgsovertakelse?**

Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis

Diakonhjemmets Høgskole
Mastergradsstudium i familieterapi og systemisk praksis
MGFAM 08
Innlevert 27.04.12
25 216 ord

Ingunn Goa Berge

Sammendrag

Denne oppgaven er en kvalitativ studie basert på intervjuer av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn der barna er plassert i fosterhjem. Alle foreldrene i studien var uenige i omsorgsovertakelsen. Problemstillingen er som følger: *Hva kan bidra til et godt samarbeid mellom foreldre og barneverntjeneste etter en omsorgsovertakelse?*

Denne studien har en hermeneutisk – fenomenologisk tilnærming som tar utgangspunkt i foreldrenes opplevelser og erfaringer. Av analyse og drøfting av materialet kommer det fram at det er ulike erfaringer knyttet til oppfølging fra barneverntjenesten. En god relasjon med saksbehandler, tanker om tilbakeføring av barnet og foreldrenes væremåte virker å ha ekstra betydning for hvordan samarbeidet oppleves.

Uenighet mellom barnevernet og foreldre dreier seg ofte om uenighet om hva som er det beste for barnet. Samtidig kan det bli en vinn - vinn situasjon å utnytte den kunnskapen som finnes, både hos de profesjonelle og hos foreldre fordi det kan føre til mindre motstand, bedre samarbeidsklima og dermed profittere barnet. Dette fordrer et tett samarbeid mellom foreldre og barnevern.

Barnevernets vanskelige rolle med å balansere utviklingsfremmende faktorer med biologiske prinsipper er vanskelig. Barnets beste står aller først, men de biologiske bånd er viktige. Barnevernet skal aldri sette foreldreinteresser foran barna, men forsøke å etablere et samarbeidsklima til barnets beste. Å høre foreldrenes stemme blir derfor viktig.

Forord

Aller først vil jeg takke foreldrene som jeg fikk intervju. Takk for deres velvillighet, engasjement og for at dere bidro til empirien i denne oppgaven. Takk for at dere ville dele deres erfaringer og opplevelser til andre. Håper dere ser det som nyttig og at deres erfaringer kan bidra til økt kunnskap om samarbeid mellom barnevern og foreldre som har mistet omsorgen for sine barn.

Tusen takk til min oppmuntrende og engasjerte veileder, Tor Slettebø. Du har gjennom hele prosessen veiledet på en grundig og god måte. Din erfaring og oversikt på feltet har vært til stor nytte og inspirasjon.

En stor takk til min leder Oddveig Skjæveland for at du la til rette for skriveprosessen og at du argumenterte for at jeg fikk permisjon til å skrive. Takk også til Bufetat for økonomisk støtte.

Jeg vil også takke min mann Ulf Berge for god støtte og veiledning underveis og for å lese gjennom oppgaven på ulike stadier.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	6
1.1 Studiens tema og formål	6
1.2 Bakgrunn for valg av tema	7
1.3 Presentasjon og fordypning av problemstilling	8
1.4 Historiske linjer og rammer for barnevernets undersøkelser	8
1.6 Begrepsavklaringer	10
1.7 Oversikt over oppgavens innhold	11
2.0 Gjennomgang og presentasjon av relevant litteratur og forskning	12
3.0 Teoretisk forståelse	17
3.1 Barnevernets maktfaktor	17
3.2 Systemisk perspektiv	18
3.2.1 Systemteoretisk kommunikasjonsteori	18
3.2.2 Filosofisk perspektiv på relasjon.....	19
3.2.3 Symmetriske og komplementære relasjoner	20
3.2.4 Lineær og sirkulær forståelse	21
3.2.5 Ulike diskurser i barnevernet	22
4.0 Metode	23
4.1 Kunnskapsperspektiv	23
4.1.1 Sosial konstruksjonisme	23
4.1.2 Fenomenologisk tilnærming.....	24
4.1.3 Hermeneutisk tilnærming.....	24
4.2 Gjennomføring av studien.....	25
4.2.1 Kvalitativ metode.....	26
4.2.2 Utvelgelse og rekruttering av informanter	27
4.2.3 Gjennomføring av intervju	28
4.2.4 Notater og lydbåndopptak	29
4.2.5 Reliabilitet og validitet.....	30
4.2.6 Etske betraktninger	31
4.2.7 Å forske på eget felt	32
4.2.8 Å arbeide med egen forforståelse	33
4.3 Analyse av intervjuene.....	34
5.0 Presentasjon og drøfting av resultatene	37
5.1 Foreldrenes reaksjoner og følelser etter omsorgsovertakelsen	37
5.1.1 Krisereaksjoner	37
5.1.2 Skamfølelsen.....	40
5.2 Foreldrenes opplevelse	42
5.2.1 Barneverntjenestens kontroll- og hjelpefunksjon	42
5.2.2 Følelsen av å være underlegen.....	44
5.2.3 Å oppføre seg annerledes i møte med barnevernet	45
5.3 Hva kan ha betydning for et godt samarbeid?	47
5.3.1 Bekreftelse og støtte fra saksbehandler.....	47
5.3.2 Tanker om tilbakeføring. Resignasjon og positiv akseptering	48

5.3.3 Utveksling av informasjon og oppfølging den første tiden etter en omsorgsovertakelse	51
5.3.4 Relasjon til saksbehandler	55
6.0 Oppsummerende drøfting	63
6.1 Hva kan vi lære av foreldrene?	63
6.2 Prosessen etter omsorgsovertakelsen	66
6.3 Hvordan kan foreldre involveres mer etter omsorgsovertakelsen?	68
6.4 Begrensninger i oppgaven	69
6.5 Til slutt	70
VEDLEGG 1: Informasjonsskriv til foreldre	76
VEDLEGG 2: Intervjuguide	77
VEDLEGG 3: Samtykkeerklæring	79
VEDLEGG 4: Svarbrev fra foreldrene	80
VEDLEGG 5: Tilråding fra NSD	81

1.0 Innledning

1.1 Studiens tema og formål

Å bli fratatt omsorgen for sine barn vil oppleves som en alvorlig livskrise for mange foreldre. Ved en omsorgsovertakelse er det barneverntjenesten som har det overordnede omsorgsansvaret for barnet og sitter med de veiledende, støttende og kontrollerende oppgavene overfor både fosterforeldre og foreldre. De tre partene skal utforme et samarbeid som skal ivareta barnets behov for stabilitet og kontinuitet, og for trivsel og utvikling. Samarbeidet vil være påvirket av grad av enighet om grunnlaget og varigheten av plasseringen, tilfredshet med samværsordningen og relasjonen mellom de voksne. Mange foreldre trenger hjelp og støtte for å kunne gjøre noe med de forholdene som utløste omsorgsovertakelsen. Derfor er det viktig at barnevernet har en formell forpliktelse for oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse. Det er viktig at foreldrene får støtte og hjelp, men det er også viktig for barna at foreldrene blir godt ivaretatt (Slettebø 2009).

Denne studien retter søkelyset mot foreldre som har barn plassert i fosterhjem. Studien tar sikte på å bidra til mer kunnskap på hva som gjør at samarbeidet mellom barneverntjenesten og foreldre som er blitt fratatt omsorgen for sitt/sine barn oppleves som bra selv om foreldrene var uenige i plasseringen. I mange saker der det er en omsorgsovertakelse er det en interessekonflikt mellom foreldre og barneverntjeneste. Det kan stilles spørsmål om den samme tjenesten som tar omsorgen skal ha oppfølging av foreldrene? Å oppnå et fullt harmonisk samarbeid er kanskje tvilsomt at lar seg gjøre, men jeg vet av erfaring at i noen saker oppleves samarbeidet som godt. Hva er det som bidrar til at samarbeidet oppleves som bra? Studien tar sikte på å få innblikk i foreldrenes opplevelse vedrørende samarbeidet med barneverntjenesten. Jeg har i denne studien intervjuet fire foreldre. Undersøkelsen har en hermeneutisk – fenomenologisk tilnærming som tar utgangspunkt i foreldrenes opplevelser og erfaringer som omhandler samarbeidet med barneverntjenesten.

Sosialkonstruksjonistene har, gjennom et postmodernistisk forhold til hva kunnskap er, bidratt med viktig inspirasjon til familierapifeltet. De understreker at alle perspektiver på virkeligheten er likeverdige. Mennesker opplever verden forskjellig, og alle opplevelser er sanne. Mennesker er i stadig interaksjon med sine omgivelser og med andre mennesker (Reichelt 2001). Denne studien har fokus på samarbeid mellom foreldre og barneverntjenesten etter en omsorgsovertakelse, og søker en større forståelse for samhandlingen mellom disse partene.

I studien inntas et foreldreperspektiv. Foreldrenes perspektiv er et av flere perspektiver. Barna og barnevernsarbeidere vil ha andre perspektiver. Selv om jeg i denne studien har valgt foreldreperspektivet betyr det ikke at jeg undergraver de andre perspektivene. I de fleste tilfellene er barn avhengig av å ha et godt forhold til foreldrene. Derfor er det særlig viktig for barnevernet å inngå i et konstruktivt samarbeid med foreldrene (NOU 2000:12).

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Gjennom mitt arbeid i Fosterhjemstjenesten i Barne-, ungdoms- og familieetaten opplevde jeg, gjennom samtaler med fosterforeldre, en oppgitthet over det dårlige samarbeidet mellom barneverntjenesten og foreldre som hadde mistet omsorgen for barna sine. Fosterforeldrene mente at barna led under interessemotsetninger mellom barneverntjenesten og foreldrene. Forskning har dokumentert at konfliktnivået mellom voksne omsorgspersoner utgjør en risiko for barns trivsel og utvikling (Scofield og Beek 2005 og Rød, Ekeland og Thuen 2008). Det er derfor viktig for barna at de voksne klarer å samarbeide. Det er delte meninger blant fagfolk hvor stor mulighet foreldre som har blitt fratatt sine barn skal delta i barnas hverdagsliv og leve ut sitt foreldreskap (Moldestad og Skilbred 2009).

Temaet ble enda mer aktuelt for meg da Stavanger Aftenblad fra 23.oktober til 6 november 2010 hadde en barneserie med artikler som de kalte "Kampen om barna" som omhandlet barnevernet. Flere av artiklene handlet om foreldrenes opplevelse av manglende oppfølging fra barnevernet etter en omsorgsovertakelse. Barneombudet ble intervjuet i en av artiklene der han mente at Norge har sviktet disse foreldrene. Videre i intervjuet sa han at det handlet om at Norge må begynne å ta foreldrenes fortvilelse på alvor.

Økt fokus på brukermedvirkning er også et argument for å se nærmere på hvordan foreldrene opplever samarbeidet med barneverntjenesten. Begrepet brukermedvirkning kan defineres slik: "De som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbud" (St.meld. nr. 34 (1996-97):29).

Brukermedvirkning er et av flere elementer i nye politiske og administrative styringsformer. Den profesjonelle ideologien i barnevernet er også under endring, og omfatter teorier som empowerment og aktørperspektiver som legger vekt på brukermedvirkning og lojalitet med brukernes interesser (Slettebø og Seim 2001).

I tråd med vektleggingen av det biologiske prinsipp, er dagens rådende syn at verken samlivsbrudd mellom foreldre eller plassering i fosterhjem skal føre til at barna mister noen av sine foreldre eller forelder. Idealet er at de ulike foreldreparene skal samarbeide om barnets trivsel og utvikling, til barnets beste. Idealet kan være vanskelig å nå, og særlig vanskelig i fosterhjemsarbeidet (Moldestad og Havik 2003).

1.3 Presentasjon og fordypning av problemstilling

Jeg vil utforske saker der samarbeidet mellom barneverntjenesten og foreldre oppleves som bra til tross for at foreldrene er uenige i plasseringen. Hva har bidratt til et godt samarbeid? Dette for å se nærmere på om det er noen faktorer som kan se ut som viktige for et godt samarbeid. Som nevnt ovenfor er det foreldrenes opplevelse av et godt samarbeid jeg ønsker å fordype meg i, og hva de tenker er viktig for at samarbeidet oppleves som godt. Barneverntjenesten kan derfor ha andre oppfatninger av samarbeid i de samme sakene.

Problemstilling:

Hva kan bidra til et godt samarbeid mellom foreldre og barneverntjeneste etter en omsorgsovertakelse?

For å belyse oppgavens problemstilling har jeg utviklet følgende delspørsmål:

1. Hvilke reaksjoner har informantene hatt etter omsorgsovertakelsen?
2. Hvordan beskriver informantene kontakten med barnevernet?
3. Hva trekker informantene fram som betydningsfullt for et godt samarbeid?

Samarbeid er problemstillingens sentrale tema, men ut fra det kommer også andre temaer fram. Det er temaer som omhandler hvordan omsorgsovertakelse påvirker foreldrenes rolle og hvilke reaksjoner og opplevelser foreldrene har etter en omsorgsovertakelse.

1.4 Historiske linjer og rammer for barnevernets undersøkelser

Lov om barneverntjenester av 17 juli 1992 er den tredje barnevernloven her i landet. Den første vi fikk var den såkalte vergerådsloven av 1886. Dens viktigste tiltak var formaning av foreldre som forsømte barna, og plassering av barn i fosterfamilie, barnehjem eller skolehjem. Barnevernloven av 1953 utvidet tiltaksspekteret, særlig ved at nye fagområder som psykologi og barnepsykiatri satte fokus på muligheter for å møte problemene på andre måter enn å fjerne barna fra hjemmet. Historien er med på tydeliggjøre at det ikke finnes noen enkle løsninger på

de oppgaver, dilemmaer og utfordringer som er forbundet med barnevernets ansvarsområde. Her kan flere hensyn lett komme på kollisjonskurs (NOU 2000:12). Barnevernstjenesten skal på den ene siden tjene samfunnets interesser ved å kontrollere individer, for eksempel foreldres omsorg og oppfølging av barn, samtidig som de skal tjene barnet og/eller foreldrene, ved å bidra med relevant hjelp. Barnevernsarbeideren befinner seg gjerne i spenningsfeltet mellom en saksbehandlerrolle og en hjelperolle. Gjennom lover, regler, økonomiske tildelinger og utdanning av barnevernets ansatte, legger myndighetene føringer for praksisen i barnevernet. Alle som er bekymret for et barns utvikling eller omsorg kan melde fra til barneverntjenesten i den kommunen barnet oppholder seg i. Det er de kommunale barneverntjenestene som har ansvar for å undersøke bekymringsmeldinger og gjøre beslutninger i slike saker. Kommunen kan ha ulike måter å gå fram på i arbeidet med slike saker (Backe-Hansen, 2003).

I 2004 ble det gjennomført en reform i organiseringen av barnevernet i Norge. Den statlige organisasjonen, Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) ble opprettet og overtok ansvaret for det som tidligere hadde vært fylkeskommunens ansvarsområde. Stat og kommune har i fellesskap ansvar for å forvalte barnevernloven (Q-19 /2003).

I denne studien er det foreldre som har mistet omsorgen for barna sine mot deres vilje som er målgruppen. I henhold til lov om barneverntjenesten (barnevernloven) 17.juli 1992 § 4-12 er det følgende kriterier for når barneverntjenesten kan overta omsorgen for et barn:

- a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,
- b) dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrequende barn får dekket sitt behov for behandling og opplæring,
- c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller
- d) dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet.

I 2006 ble det tatt inn en presisering i barnevernloven § 4-16 om at barneverntjenesten kort tid etter en omsorgsovertakelse skal kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Loven sier følgende om oppfølging av foreldrene:

Barneverntjenesten skal nøye følge med utviklingen til de barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for, og likeledes utviklingen til deres foreldre. Barneverntjenesten skal kort tid etter en omsorgsovertakelse kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Dersom foreldrene ønsker det, skal barneverntjenesten som en del av oppfølgingen formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser.

I Ot.prp. nr.64 (2004 – 2005) redegjøres det nærmere for lovendringen. Foreldrenes behov om hva de ønsker hjelp til vil variere. Noen foreldre vil ha behov for samtaler med barneverntjenesten om omsorgsovertakelsen og ulike sider ved den nye situasjonen. Andre kan ha mer omfattende hjelpebehov knyttet til for eksempel problemer med rus og psykiatri. Det er foreldrenes ønsker som skal danne grunnlaget for oppfølgingen.

I NOU (2000:12) fremheves ulike kjennetegn på et godt barnevern, blant annet at det skal legges vekt på faglig og menneskelig kvalitet i møte med familien, der respekt, personlig integritet, og en samarbeidende holdning må settes i høyet og at et godt barnevern ivaretar de involvertes rettsikkerhet.

1.6 Begrepsavklaringer

Omsorgsovertakelse

Når jeg i denne studien bruker begrepet omsorgsovertakelse, henviser jeg til omsorgsovertakelse etter Lov om barneverntjenester § 4-12. Jeg bruker begrepene omsorgsovertakelse og plassering synonymt i studien.

Det kommunale barnevernet/barneverntjenesten

Når jeg henviser til det administrative barnevernet i kommunen er det først og fremst barneverntjenesten som blir brukt som begrep. Foreldrene som ble intervjuet brukte ofte begrepet barnevernet, og jeg bruker også dette begrepet synonymt med barneverntjenesten. Kommune har ansvar for å utføre de oppgavene som ikke er lagt til et statlig organ jmfør barnevernloven § 2-1. Den har blant ansvar for det forebyggende arbeidet, hjelpetiltak i hjemmet, oppfølging av barn plassert utenfor hjemmet, oppfølging av foreldre som har blitt fratatt omsorgen av sine barn og godkjenning av fosterhjem.

Barne- ungdoms og familieetaten (Bufetat)

Bufetats oppgaver er definert i barnevernloven § 2-3. Bufetat skal etter anmodning bistå barneverntjenesten i kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet. Bufetat har videre ansvar for etablering og drift av institusjoner og for godkjenning av private og kommunale institusjoner. Bufetat har også ansvar for rekruttering og formidling av fosterhjem og har ansvar for at fosterhjem får opplæring og generell veiledning.

Fylkesnemda for barnevern og sosiale saker

Fylkesnemda er et faglig frittstående organ (domstollignende) som blant annet avgjør saker om omsorgsovertakelser. Det finnes 12 fylkesnemder i Norge.

Fosterforeldre

Begrepet fosterforeldre blir benyttet av de personer som har barn plassert i sitt hjem som følge av en omsorgsovertakelse eller ved et frivillig hjelpetiltak, og de har en offentlig godkjenning til å utføre en slik oppgave.

Biologiske foreldre

Biologiske foreldre blir brukt som begrep i litteraturen om foreldre som har barn plassert i fosterhjem. Jeg bruker i studien betegnelsen biologiske foreldre og foreldre som synonyme betegnelser. Jeg bruker også begrepet klient og bruker når det er en mer generell beskrivelse av personer som har kontakt med hjelpeapparatet.

Saksbehandler

En ansatt i kommunens barneverntjeneste, og som antas å ha en sosialfaglig utdanningsbakgrunn. Jeg bruker også begrepet barnevernsarbeider og fagperson og det er i denne sammenheng synonymt med saksbehandler.

1.7 Oversikt over oppgavens innhold

Først vil jeg redegjøre for et utvalg av tidligere forskning og litteratur på området som omhandler hvordan situasjonen blir for barns foreldre når barna bor i fosterhjem. Deretter presenterer jeg aktuell teori som kan belyse oppgavens problemstilling. Videre vil jeg presentere vitenskapssynet og forståelsesrammen for oppgaven, og redegjøre for den metodiske tilnærmingen, der også metodiske spørsmål knyttet til selve datainnsamlingen vil bli drøftet. Neste del består av en presentasjon av resultatene fra analysen og drøfting av disse i lys av teori og problemstilling. Avslutningsvis vil jeg kort oppsummere sentrale funn og kunnskap som er hentet ut av studien.

2.0 Gjennomgang og presentasjon av relevant litteratur og forskning

Fra skilsmissemforskning er det dokumentert at konfliktnivået mellom voksne omsorgspersoner utgjør en risiko for barns trivsel og utvikling, og at risikoen er spesielt stor dersom barnet trekkes inn i konflikten. Tillit til hverandres omsorgsutøvelse synes å være en helt vesentlig forutsetning for et reelt samarbeid om barnet etter samlivsbruddet (Rød m.fl. 2008).

Kunnskapen om foreldrenes erfaringer av å ha sine barn plassert i fosterhjem er begrenset (Højer 2007). Egelund og Hestbæk (2003) viser også til at det er mangelfull forskning når det gjelder foreldre som har barn under offentlig omsorg. Deres søk retter seg mot Norden og Storbritannia. Også forskning fra USA peker i samme retning, der forskning knyttet til omsorgsovertakelse i hovedsak studeres ut fra barns og tjenesteyters synsvinkel, men der foreldrenes perspektiv og deres erfaringer er et manglende element i denne forskningen (Kapp og Propp 2002, Kapp og Vela 2004 og Alpert 2005).

Jeg vil i min presentasjon vise til litteratur og forskning som omhandler foreldres opplevelser og erfaringer med barneverntjenesten etter en omsorgsovertakelse. Det finnes også relevante studier som sier noe om foreldrenes samarbeid med barneverntjenester i undersøkelsessaker (Christiansen 1992,1996, Erstad 2000 og Backe Hansen 2001), men jeg har valgt å ikke trekke det fram i denne delen, men heller vise til disse studiene der det er relevant i presentasjons- og drøftingsdelen.

Å bli fratatt et barn medfører følelser som skyld, frykt, passivitet og sinne. Sammen med traumet en separasjon kan medføre, opplever disse foreldrene både indre og ytre anklager rundt forhold vedrørende sine barn (Scholte, Colton, Casas, Drakeford, Roberts og Williams 1999).

På bakgrunn av åtte fokusgruppeintervjuer med foreldre som hadde barn i fosterhjem i USA fant Kapp og Propp (2002) ut at kommunikasjon, tilgjengelighet, respekt, foreldremedvirkning og informasjon om rettigheter er viktige elementer for å oppleve fornøydhet med barnevernet etter en omsorgsovertakelse. De fleste foreldrene mente at god kommunikasjon med barnevernet var en av de viktigste faktorene for å føle seg ivaretatt. Foreldrene mente det var viktig at barnevernet og saksbehandler var tilgjengelige, og at bytte av saksbehandler opplevdes som et problem. I følge informantene gjorde bytte av

saksbehandler det vanskelig å bygge en relasjon og foreldrene fikk da en følelse av at barneverntjenesten manglet engasjement i saken. Et annet dominerende element i fokusgruppen var mangelen på respekt fra saksbehandleren. Noen av foreldrene var såret og sinte fordi barna deres var blitt flyttet og da ble samarbeidet ofte vanskelig, men selv i de sakene der foreldrene var enige i flyttingen og prøvde å være samarbeidsvillige opplevde de likevel liten respekt fra saksbehandleren. Mangelen på respekt førte til at foreldrene fikk følelsen av hjelpeløshet og håpløshet, og de fortalte at de hadde lite eller ingen medvirkning i planleggingsprosessen etter at barna var plassert. Mange nevnte at de ikke kunne konkurrere med fosterforeldrene når det gjaldt det de kunne tilby barna av materielle goder, og at de var bekymret for at barna deres aldri ville ønske seg bort fra et slikt miljø. Foreldrene sa de ønsket å få informasjon fra barnevernet om hva som var deres rettigheter. De visste ikke hvordan de skulle navigere i barnevernet, hvem de kunne ta kontakt med for å få hjelp eller hvor de skulle melde fra om klager og problemer.

En oppfølgingsstudie med Kapp og Vela (2004) viste at det var større sjanse for at foreldrene opplevde tilfredshet med barnevernet når saksbehandleren samarbeidet med foreldrene om å få barnet tilbakeført. Spesielt fremhevet de at det var viktig at saksbehandleren hadde klare forventninger til dem, at saksbehandleren forberedte og støttet dem i møter og at saksbehandleren respekterte deres kulturelle bakgrunn.

Højer (2007) hadde fokusgruppeintervju med 13 foreldre der målet var å innhente kunnskap om foreldrenes erfaringer av å ha barn plassert i fosterhjem. I gruppediskusjonene deltok 12 kvinner og en mann. Noen av de synspunktene hun innhentet fra foreldrene var at kontinuitet med barnevernet var viktig. Det opplevdes som en hindring å møte ulike saksbehandlere, og bli nødt å fortelle sin historie om igjen og om igjen. En sterk og bærende relasjon med saksbehandler var av stor betydning. Undersøkelsen hennes viste at en slik relasjon kunne bidra til at foreldrene føler seg akseptert, og at de våget å vise egne hensikter og klarte å komme med egen kunnskap og engasjement. Foreldrene formidlet at de ønsket å være involverte og delaktige i planleggingen og at kunnskapen de hadde om barnet skulle bli respektert og videreført. Foreldrene fortalte også om sterke krisereaksjoner da de ble skilt fra barnet og understrekte hvor betydningsfullt det var at krisereaksjoner ble møtt adekvat, og ikke ble sett på som ytterlige bevis på utilstrekkelig foreldreskap. Det ble også i intervjuene påpekt at mange kjente seg underlegne og mislykket, og at disse følelsene hindret foreldrene å handle. Det var viktig for dem at barneverntjenesten hadde kunnskap om krisereaksjoner og

ikke tolket fraværet av handling som passivitet eller manglende engasjement. I gruppesamtalene kom det også fram at det var viktig å få bekreftelse og støtte slik at de kunne fortsette å kjenne seg som foreldre etter omsorgsovertakelsen. En viktig forutsetning for dette var å få informasjon om barnas hverdagsliv. Foreldrene påpekte også at det var viktig å få være med i beslutningene både om store og små hendelser i barnets liv.

Moldestad og Skilbred (2009, 2010) intervjuet 20 foreldre, som hadde hatt barn under ti år i fosterhjem i minst ett år. De belyste hvordan foreldrene opplevde foreldreskap på avstand og utfordringer foreldrene opplevde i samhandlingen med barneverntjenesten. Hovedfunnene deres var at foreldrene følte seg, og regnet seg, som barnas foreldre. Sentral var også foreldrenes opplevelse av en barneverntjeneste som oppførte seg umenneskelig og lite hjelpende både før og etter omsorgsovertakelsen, og som la hindringer i veien for utøvelsen av foreldreskapet. Foreldrene opplevde i liten grad at barneverntjenesten hadde forståelse for at omsorgsovertakelsen kunne oppleves som en krisesituasjon. De ønsket gjensidig utveksling av informasjon, innflytelse på barneverntjenestens beslutninger og kontinuitet i saksbehandlingen.

Schofield, Moldestad, Højer, Ward, Skilbred, Young og Havik (2011) har sammenfattet data fra parallelle kvalitative studier fra Norge, Sverige og Storbritannia der det til sammen er foretatt intervjuer av 57 foreldre. Det var mye likheter i disse tre landene om hvilke erfaringer foreldrene hadde med hvordan det er å være foreldre til barn som vokser opp i fosterhjem. Det disse foreldrene delte var behovet for å bli behandlet med respekt, bli møtt med empati fra saksbehandlerne og i tillegg få informasjon om barna sine og bli involvert der det er mulig i barnas liv.

Moldestad og Havik (2003) viste i intervju med 15 foreldrepar, og deres barns fosterforeldre og saksbehandlere, at enkelte av sakene ble kjennetegnet av ”gjensidig misstillitt og åpen kamp” mellom foreldrepar på den ene siden og fosterforeldre og saksbehandlere på den andre. De minst vellykkede samarbeidsrelasjonene var mellom saksbehandlere og foreldre. Undersøkelsen viste at i de sakene hvor det var vanskelig å få til samarbeid, hadde foreldrene fått dårligere oppfølging av barneverntjenesten enn de øvrige sakene. Dårlig oppfølging var knyttet til skifte av saksbehandler, sykemeldinger og lite engasjement. Det som karakteriserte sakene der samarbeidet ble beskrevet som godt, var der fosterforeldre og saksbehandlere bestrebet seg på å gi foreldrene en opplevelse av betydning og fellesskap.

Slettebø (2008) har gjort en studie av foreldres medvirkning i barneverntjenesten. 21 foreldrepar ble intervjuet om hvordan de hadde opplevd å medvirke i egen sak. Undersøkelsen hans viste at foreldrenes opplevelser av å medvirke varierte og ikke bare var avhengig av den enkelte sak, men også av forhold som var knyttet til egenskaper ved brukerne, samhandlingen med saksbehandler og ved organisasjonen. Studien hans viste også at foreldre som har blitt fratatt omsorgen for barna sine var misfornøyde med oppfølgingen etter en omsorgsovertakelse, og at foreldrene trengte hjelp til å håndtere den følelsesmessige krisen som en omsorgsovertakelse innebærer.

En forskningsoversikt utført av Egelund og Hestbæk (2003) viste at foreldre etter en omsorgsovertakelse opplevde å bli latt alene uten hjelp til å bearbeide krisen omsorgsovertakelsen medførte for dem. De opplevde seg som lite forstått og respektert som foreldre og at kunnskapen deres om barna ble lite etterspurt.

Ellingsen (2006) sin kvalitative studie, der hun intervjuet åtte mødre som hadde mistet omsorgen for sine barn, viste at det var et klart behov for å rette søkelyset på hva som er innholdet i den oppfølgingen som gis til foreldre etter en omsorgsovertakelse. Studien viste en klar tendens til at den oppfølgingen mødrene fikk etter en omsorgsovertakelse var mangelfull. Samtidig var det en utfordring å få tak i hva foreldrene trengte når behovene ikke uttrykkes, og at det med det lå en ambivalens i mødrenes ønske om bedre oppfølging, samtidig som de opplevde det som vanskelig å ta imot hjelp.

Holtan og Eriksen (2007) trakk også fram i sin studie, der de intervjuet 12 mødre, at mødre som var deprivert for sine barn ga dem en følelse av utilstrekkelighet og reduserte deres verdi som kvinner. Mødrene i denne undersøkelsen så seg som mødre til tross for at de anså fostermoren som barnets ”mor”.

En australsk studie gjort av Hardy og Darlington (2008) med dybdeintervju av fire mødre og to fedre, understrekte at det var viktig for foreldrene at barneverntjenesten var tilgjengelig og pålitelig. Samtidig var det viktig at barneverntjenesten klarte å møte de komplekse behovene deres på ulike nivåer.

Oppsummering

I disse studiene er det mange likheter. Det som kjennetegner de nordiske og internasjonale studiene var foreldrenes opplevelse av mangelfull oppfølging fra barneverntjenesten.

Foreldrene formidlet mange sammenfattede meninger om hva de mente var viktige elementer for å føle seg ivaretatt. De ønsket en tilgjengelig barneverntjeneste der de ble behandlet med respekt og fikk en opplevelse av betydning i fellesskapet. Videre formidlet foreldrene at de ønsket en tett relasjon med saksbehandler og fikk være med i planleggingen og beslutningen i saksbehandlingen. De ønsket å bli møtt adekvat på krisereaksjoner etter en omsorgsovertakelse og oppleve en gjensidig utveksling av informasjon. Forskningen viser at det er viktig å sette søkelyset på samhandling mellom foreldre og barneverntjenesten etter en omsorgsovertakelse.

Jeg vil i neste del presentere det teoretiske ståsted for denne studien. Jeg har valgt å si noe om barnevernets makt fordi i barnevernet er makten større enn på en rekke andre områder, da barnevernet kan gripe inn med sterke midler som å frata foreldre omsorgen for et barn. Jeg vil deretter presentere det systemiske perspektivet som vektlegger å se individet i samspill med sine omgivelser, og å forstå menneskelige problemer som uttrykk for vansker i kommunikasjonen og i relasjonen mellom dem. Dette som et alternativ til at forklaringene søkes i enkeltpersoners egenskaper, utviklingshistorie eller manglende ressurser.

3.0 Teoretisk forståelse

Denne delen presenterer noen teorier som kan medvirke til å gi en dypere forståelse av samhandlingen mellom barneverntjenesten og foreldrene når jeg senere presenterer funnene fra informantene. Teorier om kommunikasjon, relasjon og samspill er det jeg tenker best vil belyse min problemstilling rundt foreldres erfaringer vedrørende samarbeid med barnevernet etter en omsorgsovertakelse. Andre utdrag fra andre teorier vil bli trukket inn i presentasjons- og drøftingsdelen der de er egnet til ytterligere å belyse resultatene fra funnene.

3.1 Barnevernets maktfaktor

Jeg vil nedenunder si noe om den ulike maktfordelingen som foreligger når barneverntjenesten kan utøve kontroll ovenfor klienter. I min undersøkelse er klientene foreldre som har mistet omsorgen for barnet sitt. Barnevernets maktfaktor er definert ved de sanksjonsmulighetene de har med hjemmel i lov. Barnevernet kan gripe inn i en persons liv dersom de finner grunn til det, selv om personen det gjelder har et annet syn på problemet. For mange vil kontakt med barnevernet aktivere angst for kontroll og en bevissthet om den avmaktsposisjonen de vil komme til å stå i ved et uønsket inngrep. Med avmakt følger en opplevelse av å være objekt for andres vurderinger og en tilsvarende passivisering av egne ressurser for problemløsning. I stedet for å mobilisere problemløsningsaktivitet vil mange mobilisere forsvar og innrette seg på kamp i en eller annen form mot den som representerer makten, eller ved å trekke seg unna. Det betyr ikke at de ikke er klar over egne vansker og at vanskene representerer en risiko for barnets utvikling. Som regel dreier det seg om en protest mot å bli definert, mot å bli fortalt av andre hvordan vanskene bør oppfattes, og hva de bør gjøre med dem. Da er det barnevernets definisjonsmakt protesten gjelder, en makt som skaper barrierer og forsvar hos mennesker som ønsker å ha retten til å definere og kontrollere egen situasjon og håndtere egne vansker (Christiansen 1996).

Jeg skal i neste avsnitt presentere det systemteoretiske perspektivet. I møte mellom klient og fagperson kan man si at når fagpersonen undrer seg på hvilken måte klientens livssituasjon styrer dennes liv og aktuelle problem, har han eller hun anlagt det første systemiske perspektiv (Bergstrøm 2000).

3.2 Systemisk perspektiv

Systemteori angir en teoretisk ramme for hvordan man kan forstå menneskers samhandling med hverandre. Den systemiske tilnærmingen legger vekt på å forstå atferd relasjonelt. Den har sin bakgrunn i generell systemteori slik den ble utviklet av Ludwig von Bertalanffy (1901-1972) og Gregory Bateson (1904 - 1980), men i de senere årene også influert av blant annet økologisk teori og sosialkonstruksjonisme. En samlende betegnelse for de ulike tilnærmingene kan være systemisk tenkning (Røkenes og Hanssen 2006). Helhetsbegrepet er et av de mest sentrale i den systemiske tenkningen. I en barnevernfaglig forståelse vil det kunne bety at fagpersonen kan forstå sin klient i den sosiale sammenhengen han eller hun inngår i. Det vil si at noe som kan framstå som avvikende eller unormalt dersom personen blir betraktet for seg selv, kan framstå som naturlig eller forståelig, når det sees som et svar på de transaksjoner som pågår innenfor et system som personen er delaktig i, for eksempel familien (Bernler og Johnsson 1992).

3.2.1 Systemteoretisk kommunikasjonsteori

Innen systemteoretisk kommunikasjonsteori er man opptatt av å analysere relasjonene mellom dem som kommuniserer, samspillet mellom dem og hvilken betydning konteksten har for utfallet av et kommunikasjonsforløp (Røkenes og Hanssen 2006). Systemteori og systemisk tenkning er nyttig for å kunne forstå menneskers samhandling med hverandre. Jeg vil i denne sammenhengen gjøre rede for kommunikasjonsteorien for å gi en forståelse for samhandlingen mellom en klient og en fagperson.

Mellommenneskelig kommunikasjon er som regel meningsrettet. Vi handler ut fra bestemte intensjoner, hensikter og ønsker. Vi ønsker å formidle et budskap eller oppnå noe til den vi kommuniserer med. Det oppstår en kommunikasjonssvikt når vi ikke når fram med budskapet, når vi oppnår noe annet enn det vi ønsker å oppnå og når vi blir tillagt feil intensjoner (ibid).

Kommunikasjon mellom mennesker skjer alltid i en sammenheng, en kontekst. Den består av fysisk kontekst, sosial kontekst og meningskontekst. Kommunikasjon kan bli problematisk dersom et budskap som hører hjemme i en meningskontekst, uten videre blir plassert i en helt annen meningskontekst (ibid).

Kommunikasjon er mer enn ordene vi sier og vårt kroppsspråk. Vi kommuniserer på flere plan samtidig. Alt vi gjør kan forstås som kommunikasjon. Kommunikasjonsperspektivet handler om hvordan vi forstår virkeligheten, hvordan vi persiperer og tolker enkeltgjenstander, fenomener, situasjoner og samspill. Vi tolker, avgrenser, tillegger mening, legger merke til og reagerer ut fra hvem vi er og hva vi har lært. Virkeligheten ser ulik ut fra person til person, og det er ikke objektive størrelser vi forholder oss til, men vår tolkning (Ulleberg 2004). Dette er grunnleggende for oss mennesker, og vi kan ikke melde oss ut av kommunikasjon med andre. Relasjonen er også grunnleggende enten det gjelder i møte med mennesker, med situasjoner eller med fenomener. Vi viser oss, erfarer oss og utvikler vår forståelse av verden i møte med andre (ibid). En relasjon oppstår ikke av seg selv, den er et resultat av samhandling for eksempel mellom klient og fagperson. En god relasjon hviler på en samhandlingsprosess som skaper tillitt, trygghet og en opplevelse av troverdighet og tilknytning (Røkenes og Hanssen 2006).

For å ivareta foreldre som har mistet omsorgen for sine barn kreves det at fagpersonene har relasjonskompetanse. Relasjonskompetanse dreier seg om å forstå og å samhandle med de menneskene man møter i yrkessammenheng på en god og hensiktsmessig måte. En relasjonskompetent fagperson kommuniserer på en måte som gir mening, som ivaretar den overordnede hensikten med samhandlingen, og som ikke krenker den andre parten (ibid).

3.2.2 Filosofisk perspektiv på relasjon

Relasjonsbegrepet er forankret i grunnleggende filosofiske teorier. For å forstå hvor dyp denne forankringen er, vil jeg vise til to filosofer som sier noe om dette.

Martin Bubers sosialfilosofi bygger på et eksistensialistisk syn på læring og personlig utvikling. Etisk selvrealisering dreier seg ikke om å lære å handle i samsvar med definerte normer, men å vokse i ansikt-til- ansikt-relasjoner. Det er nødvendig å være til stede for andre psykologisk, ut fra deres behov og ønsker om dialog. Den norske filosofen Hans Skjervheims (1996) kjente distinksjon mellom tilskuer og deltager understreker det samme poenget: Det er ikke tilstrekkelig å være deltager til en annen virkelighetsforståelse. Det er nødvendig å være aktiv deltager, slik at man kan forstå hva som er viktig fra det andre perspektivet (Nordby 2012). Både Buber og Skjervheim var opptatt av det problematiske ved å gjøre andre mennesker til objekter. Buber har drøftet møter mellom mennesker generelt og mellom fagperson og bruker ut fra begrepene *Jeg-Det* og *Jeg-Du*. Begrepene viser to grunnleggende

holdninger til den andre og møtet med ham. Vi kan enten forholde oss til den andre som et subjekt, et *Du*, eller som et objekt, et *Det*. Til *Det* er det avstand. Vi betrakter den andre utenfra og forholder oss til vedkommende på samme måte som til en gjenstand. Vi objekterer den andre ved å sette våre definisjoner på ham/henne i form av diagnoser eller definisjon av sinnstilstand eller karaktertrekkene hans/hennes. Vi vet hva brukeren trenger og er ikke interessert i dialog, men å formidle viten (Røkenes og Hanssen 2006). Et *Jeg-Du* møte er annerledes. Da møtes vi i en felles opplevelse og er tilstede i noe samtidig. Partene er enige om at den eller den forståelsen passer for begge, eller de har forståelse og respekt for at den samme hendelsen ble opplevd forskjellig. Her handler det om å kunne definere sine egne opplevelser (ibid).

For foreldre som har mistet omsorgen for sitt barn kan det ha stor betydning å bli møtt som et subjekt. Opplevelsene deres er subjektive og dermed sanne for det mennesket som opplever dem. Fagpersonen med det perspektivet blir da lydhør og anerkjennende for foreldrenes definisjon av egne opplevelser.

3.2.3 Symmetriske og komplementære relasjoner

Watzlawick, Weakland og Fish (1980) har videreført begrepene symmetriske og komplementære relasjoner etter antropologen Gregory Batesons teorier. Det kan være nyttig å gi en beskrivelse av disse begrepene for å gi en forståelse for relasjonen mellom klient og fagperson.

I symmetriske relasjoner er partene opptatt av likhet. Det vil si at personene vektlegger at de ligner hverandre. Komplementære relasjoner beskrives ut fra motsetninger og forskjeller. Personer i slike relasjoner har gjerne ulike roller og funksjoner. Den ene bestemmer og den andre føyer. Det er gjensidig forventning om ulik atferd, slik det er for eksempel mellom elev og lærer og mellom klient og fagperson. Mange maktkamper kan analyseres og forstås i lys av at partene ikke godtar forskjellene og vil ha en mer symmetrisk relasjon (Røkenes og Hanssen 2006).

Relasjonen mellom foreldre som har mistet omsorgen for sitt barn og barneverntjenesten kan oftest beskrives som komplementær. De har ulike roller og funksjoner, og de ulike funksjonene blir verdsatt på forskjellig vis og tillagt makt. De fleste samspill som varer over tid vil veksle mellom symmetri og komplementaritet (Jensen 1997).

3.2.4 Lineær og sirkulær forståelse

Når en fagperson sine handlinger er forankret i det at hun forstår den andre, vil handlingene igjen påvirke positivt inn på relasjonen. Dersom fagpersonens handlinger bidrar til styrking av relasjonen, kan partene komme inn i en god samhandlingssirkel. Det kan bli beskrevet som en sirkulær sirkel (Røkenes og Hanssen 2006)). Jeg vil nedenunder gi i nærmere beskrivelse av lineær og sirkulær forståelse.

I vår kultur er det vanlig å tenke i årsak og virkningssammenhenger. Skal vi forstå noe, må vi forstå det som ligger bak. Vi tenker lineært. Når noe er årsak til noe annet, snakker vi om lineær årsak. I mellommenneskelige forhold er denne tankegangen vanlig i vår kulturkrets og ord som på grunn av og fordi henspiller på dette (Røkenes og Hanssen 2006). Det kan være lett å forstå begivenheter som noe som skjer i en lineær rekkefølge, og at noe skjer først og er årsak til det som hender etterpå. Hun maser fordi han ikke tar ansvar. Vi leter etter årsaken til at hun maser som ut i fra den lineære forståelsen er fordi han ikke tar ansvar (Jensen, 1997). Bateson (I Jensen 1997) sier at den sirkulære årsaksforklaringen er den mest brukbare som forståelsesramme. Han sier at et samspill mellom to mennesker har en sammenheng, men ikke slik at det ene er årsaken til det andre. Hvis vi sier noe om at han tar lite ansvar så sier vi noe om relasjonen mellom de to. Ved å se på samspill i et sirkulært lys blir vi selv en del av samspillet. Samhandling mellom mennesker kjennetegnes som sirkulære samspill og sirkulære motspill. Sirkulære motspill er samhandling som oppleves som negativt eller som har negative konsekvenser, mens sirkulære samspill er nøytrale eller fungerer og oppleves som positivt (Røkenes og Hanssen 2006).

Hvis vi skal trekke linjer mot barnevernsarbeidet i forhold til lineær eller sirkulær tenkning er det vanlig grunnlagsforståelse i barnevernet å tenke lineært. Foreldre omtales som årsaken til barnets problemer og som hindringer for at barnet kan utvikle seg (Sandbæk 2001). Det kan være et sprik mellom foreldrenes anstrengelse og ansvar, og den profesjonelle litteraturen som betrakter foreldre som årsak til problemene og ikke vektlegger deres medvirkning i løsningene (ibid).

3.2.5 Ulike diskurser i barnevernet

Egelund og Sundell (2001) beskriver noen diskurser som har dominert barnevernet. Den ene er en diskurs, hvor for eksempel omsorgssvikt mot barn forstås som en følge av foreldrenes psykopatologi. Her utelukkes vurderinger av faktorer som fattigdom, diskriminering og sosial isolasjon, og betydningen slike forhold kan ha for omsorgssvikt. Den andre er en diskurs, hvor fokus er rettet mot foreldre og barns rettigheter, altså et sterkere juridisk islett. Det legges vekt på å utføre prosedyrer riktig, samt å leve opp til legale krav og kriterier.

Risikofaktorer skal dokumenteres, og man må fremskaffe bevis på at barnets situasjon ikke er god nok. Kjernen i den tredje diskursen som Egelund og Sundell beskriver, har mer fokus på barnets og foreldrenes kontekstuelle opplevelser av sin situasjon. Lovgivningen i den vestlige verden tar utgangspunkt i at det først og fremst er foreldrenes omsorgssvikt som skaper risikobarn. De hevder at en rekke kvalitative undersøkelser viser at de kriteriene som ligger til grunn for beslutninger om inngrep, ofte ikke vedrører barnets faktiske situasjon, men avspeiler sosialarbeiderens personlige moral og oppfatning av hva som karakteriserer normalt foreldreskap. Foreldre tillegges ansvaret for barnas problemer, i tråd med en årsak - virkning tenkning. Har man funnet årsaken til problemet, er behandlingen gitt. Egelund og Sundell sier videre at den kunnskap som barnevernet har trukket veksler på, i liten grad har bidratt til å fremheve det mangfoldige, komplekse og sammensatte i menneskers liv.

Jeg vil i neste kapittel gi en beskrivelse av konstruksjonsbegrepet og gi en redegjørelse for vitenskapssynet som ligger til grunn for prosjektet. Jeg vil deretter gi en redegjørelse for den metodiske tilnærmingen i studien.

4.0 Metode

4.1 Kunnskapsperspektiv

Jeg har vært opptatt av foreldrenes opplevelse i denne studien og det legger noen premisser for hvilket vitenskapssyn jeg som forsker tar med meg inn i undersøkelsen.

Hermeneutikk og fenomenologi har vært viktige perspektiver i min tilnærming og bearbeiding av dataene i denne studien. Disse perspektivene hører inn under det konstruksjonistiske vitenskapssynet (Røkenes og Hanssen 2006).

4.1.1 Sosial konstruksjonisme

Sosial konstruksjonisme er influert av historiske filosofiske tradisjoner, for eksempel hermeneutisk tenkning og fenomenologi. Sosial konstruksjonisme er tilnærminger som egner seg til å belyse hvordan vi tenker. Den forsøker å si noe om hvordan vi konstruerer virkeligheten vår, og mener at kunnskap er noe vi konstruerer i møte med ulike erfaringer på bakgrunn av den forforståelsen vi har. Med denne forståelsen avvises virkeligheten som noe gitt, og at alle har samme forståelse eller opplevelse av ting. Sosialkonstruksjonismen legger vekt på at virkeligheten skapes gjennom sosiale konstruksjoner. Menneskets handlinger blir forstått først og fremst med utgangspunkt i sosiale relasjoner og en felles skapt virkelighet. Altså kunnskap er noe vi skaper i samhandling med andre mennesker (Røkenes og Hanssen 2006).

Dette vitenskapssynet er etter min mening det som hjelper meg å få fram foreldrenes egen livsverden på en respektfull måte. Det at forståelse skapes ved at foreldrene selv får fortelle om sin opplevelse av virkeligheten, er i tråd med konstruksjonistisk tilnærming. Innen den sosialkonstruksjonistiske tilnærmingen legges stor vekt på betydningen av intersubjektivitet og samhandling. Denne tenkningen har i de senere årene i særlig grad influert familierapifeltet (ibid).

Hvordan foreldrene konstruerer, tolker og opplever sin virkelighet, kan bidra til en bedre forståelse av fenomenet omsorgsovertakelse. Deres virkelighet vil ut fra en konstruksjonistisk forståelse være påvirket av den sosiale kontekst. Hvordan samfunnet ser på foreldrerollen, samhandling med barneverntjenesten og samfunnets syn på omsorgsovertakelse er eksempler på hva som kan påvirke konstruksjonen.

4.1.2 Fenomenologisk tilnærming

Fenomenologi er et vitenskapssyn som vektlegger opplevelse, forståelse og mening, og hermeneutisk tankegang går gjerne sammen med en fenomenologisk tilnærming. Filosofen Edmund Husserl (1859 - 1938) er den mest kjente personen innenfor dette feltet (Røkenes og Hanssen 2006).

Fenomenologien legger vekt på å få den andre til å fortelle så fritt som mulig. Enhver fortelling fortelles ut fra bestemte diskursive rammer. Likevel vil det som fortelles fremstå som virkelighet for den som forteller; det vil ikke være noen andre som kjenner fortellingen like godt som den som forteller. Det finnes ingen fasit eller et utenfor perspektiv som kan korrigere fortellingene. En fenomenologisk tilnærming vil si at vi inntar en åpen og anerkjennende holdning til det som fortelles (Juul 2004).

Grønmo (2004) sier at det grunnleggende utgangspunktet for fenomenologiske analyser er at virkeligheten er slik aktørene selv oppfatter den. Han sier videre at det er aktørenes egen opplevelse av fenomenene, eller aktørenes livsverden, som legges til grunn for analysen.

For å kunne fortolke meningene/opplevelsene er det viktig å få innsikt i aktørenes intensjoner eller hensikter med sine meninger. I tillegg må man være opptatt av å få innsikt i aktørenes erfaringer, opplevelser, oppfatninger i en mer generell forstand, slik at intensjonen med den enkelte handlingen kan settes inn i en større sammenheng (Grønmo 2004).

I min studie er det opplevelsen av fenomenene omsorgsovertakelse og samarbeid jeg ønsker å fordype meg i. Jeg tar utgangspunktet i den subjektive opplevelse og søker å oppnå en forståelse av den dypere mening i enkeltpersoners erfaringer. Min forståelse av informantenes erfaringer og opplevelser bygger på deres egen forståelse av dette.

4.1.3 Hermeneutisk tilnærming

Det filosofiske grunnlaget for hermeneutikken er utviklet av de tyske filosofene Wilhelm Dilthey (1833 - 1911) og Hans-Georg Gadamer (1900 - 2002). I likhet med fenomenologiske analyser tar hermeneutiske analyser sikte på å forstå meningen med handlinger, sett i forhold til blant annet aktørens intensjoner (Grønmo 2004). Hermeneutikk betyr fortolkningslære, og tankegangen understreker at mennesker hele tiden fortolker inntrykk. Sentralt i

hermeneutikken er at deler må forstås i lys av helheten de hører hjemme i, og at delene får forskjellig mening avhengig av hva slags helheter de fortolkes i.

Hermeneutikken fremhever betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende. En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer (Thagaard 2003). Forskeren tar med andre ord en videre og mer omfattende fortolkning i hermeneutiske analyser enn i de fenomenologiske. Mer konkret kommer dette til uttrykk i form av to viktige forskjeller mellom de to tilnærmingene. For det første legger hermeneutikken større vekt på forskerens forforståelse enn fenomenologien gjør. Den fortolkningen forskeren gjør i analysen bygger mer på den generelle forståelsen forskeren har forut for studien. Det kan være forskerens egne erfaringer, resultater fra tidligere forskning, faglige begreper og teoretiske referanserammer. Hermeneutiske analyser forutsetter at all forståelse er basert på ulike forforståelser. For det andre skiller hermeneutikken seg fra fenomenologien ved å legge større vekt på forskerens helhetsforståelse. Aktørenes intensjoner og handlingenes mening blir ikke bare sett i sammenheng med aktørenes mer generelle forestillingsverden. Handlingen fortolkes også i lys av forskerens forståelse av den konteksten en bestemt aktør inngår i, og i forhold til forskerens betraktning av den situasjonen som handlingen er en del av (Grønmo 2004).

Selv om det dominerende paradigmet innen forskning har vært og er positivistisk (forskeren er objektiv og nøytral) så har det hermeneutiske vitenskapssynet fått en sentral plass i familierapifeltet (Røkenes og Hanssen 2006).

Jeg vil i mine analyser prøve å forstå informantenes erfaringer og opplevelser som en del av en større helhet og i lys av den konteksten de inngår i. Jeg vil med andre ord prøve å utvikle en helhetsforståelse gjennom fortolkning av fenomenene omsorgsovertakelse og samarbeid i lys av disse fenomenenes spesifikke kontekst. Analysen og tolkningen av resultatene innebærer at jeg knytter mine resultater til annen forskning som vil prege min forståelse av resultatet. Min forståelse vil være en fortolkning av informantenes selvforståelse.

4.2 Gjennomføring av studien

For å finne en metodisk tilnærming til studien, var det viktig å finne en metode som egnet seg for oppgavens problemstilling. Jeg var opptatt av å finne ut hvordan foreldrene opplevde

samarbeidet med barneverntjenesten. Jeg var interessert i å finne ut hvorfor de opplevde samarbeidet som godt, selv om de var imot barnevernets beslutning om omsorgsovertakelse.

For å få svar på disse spørsmålene var det naturlig å få data fra foreldre som har mistet omsorgen for barnet sitt, og som selv har kjent på kroppen hva dette innebærer.

Det var tidlig mange spørsmål som meldte seg, ikke minst hvordan jeg skulle få kontakt med denne gruppen av foreldre. Hvem ønsket å delta i en slik undersøkelse? Ønsket jeg å snakke med både mor og far samtidig eller skulle jeg snakke med den ene først og den andre etterpå? Skulle jeg i tillegg intervju saksbehandlerne i kommunen for å få kunnskap om deres opplevelse om hva de legger i et godt samarbeid og undersøke om det var sammenfallende opplevelser?

Tid og ressurser var en medbestemmende faktor om hvor omfattende undersøkelsen skulle være. Dette var en av grunnene til at jeg avgrenset til å intervju kun foreldrene og ikke saksbehandlerne. Samtidig var jeg mer interessert i å finne ut av foreldrenes oppfattelse av omsorgsovertakelsen og deres syn på samarbeidet med barneverntjenesten. Jeg var interessert i deres perspektiv fordi jeg ofte ellers i mitt arbeid fikk innblikk i barneverntjenesten sin forståelse av omsorgsovertakelsen.

Jeg vil nedenunder redegjøre for den metodiske tilnærmingen, der også metodiske spørsmål knyttet til selve datainnsamlingen vil bli drøftet. Ulike problemstillinger som reiste seg underveis i studien og etiske betraktninger som har vært viktige i denne undersøkelsen vil bli drøftet.

4.2.1 Kvalitativ metode

Kvale og Brinkmann (2009) sier at det kvalitative forskningsintervjuet er en forskningsmetode som gir privilegert tilgang til menneskers grunnleggende opplevelser av livsverdenen, og at en gjennom intervjuer søker å forstå betydningen av sentrale temaer i foreldrenes livsverden. Dette mener jeg er viktig i min undersøkelse da det er foreldrenes opplevelse som er sentral. Målet med kvalitativ forskning er å søke kunnskap i språk, ikke i tall (ibid). Med andre ord er ikke kvantifisering målet, men beskrivelse av intervjupersonens livsverden gjennom ord. En kvantitativ metode kunne kanskje gitt svar på hvor mange saksbehandlere den enkelte hadde hatt i løpet av kontakten med barnevernet, eller hvor mange møter de hadde hatt i løpet av en tidsbestemt periode. Etter min vurdering vil en kvalitativ

metode belyse problemstillingen bedre fordi jeg ønsket å vite noe om hvordan foreldre tenkte om sin egen situasjon og dermed få en dypere forståelse om hvordan enkeltpersoner opplever sin situasjon.

Kvalitative metoder består av analyser foretatt på bakgrunn av data forskeren har fått gjennom intervju, observasjon og feltarbeid, samt dokumentstudier. Kvalitative studier tar sikte på å forstå, snarere enn å forklare, sosiale fenomen gjennom fyldige data om personer og situasjoner. De data forskeren analyserer og fortolker foreligger i form av tekst (Thagaard 2003). Et sentralt trekk ved kvalitative metoder er at både utvikling av problemstilling, metodevalg og analyse kan justeres underveis i forskningsprosessen (Grønmo 2004).

4.2.2 Utvelgelse og rekruttering av informanter

Datagrunnlaget består av intervjuer med fire informanter. Felles for informantene var at de hadde ett eller flere barn som er plassert i fosterhjem i henhold til lov om barneverntjenester § 4 - 12. Jeg hadde ikke noen kriterier for hvor langt tilbake i tid vedtaket om omsorgsovertakelsen hadde blitt vedtatt. Dette fordi jeg tenkte at utvalget av informanter var begrenset og at jeg ikke ville begrense tilgangen mer enn jeg måtte. I ettertid ser jeg at tidspunktet på omsorgsovertakelsen kan ha hatt betydning for hvordan foreldrene opplevde samarbeidet med barneverntjenesten. De foreldrene som hadde opplevd omsorgsovertakelsen for flere år siden, hadde glemt noen av de sterke følelsene rundt selve plasseringen. Samarbeidet med barneverntjenesten hadde endret seg over tid etter hvert som de sterkeste følelsene ble mindre. Samtidig mener jeg at de som opplevde omsorgsovertakelsen for mange år siden hadde viktig informasjon å bidra med i min studie, fordi de hadde mange erfaringer som belyste samarbeidet med barneverntjenesten etter at barna ble plassert i fosterhjem.

Jeg ønsket å intervju tre til fire foreldre som opplevde samarbeidet med barneverntjenesten som godt. Barneverntjenesten i en større bykommune stilte seg positiv til å formidle kontakt med aktuelle informanter. De fant seks informanter som de mente hørte inn under mine kriterier, som var foreldre som hadde mistet omsorgen for barna sine mot sin vilje, og som de opplevde å ha et godt samarbeid med. Barneverntjenesten sendte ut informasjonsbrev (vedlegg 1) og svarbrev (vedlegg 4) til de seks informantene. Jeg var tidlig klar over at selv om barneverntjenesten hadde en oppfatning av at samarbeidet var bra, så var ikke det ensbetydende med at informantene hadde samme oppfatning. Men jeg tenkte at det i seg selv var interessant å fordype seg i dersom det ble en aktuell problemstilling.

Jeg fikk svar fra fire av seks informanter som ønsket å være med i undersøkelsen. Jeg vet ikke hvorfor to foreldre ikke svarte på svarbrevet. For mine informanter var det mellom to og sytten år siden vedtaket om omsorgsovertakelse ble fattet. En informant hadde i tillegg et barn plassert i fosterhjem av en annen barneverntjeneste. Erfaringene og opplevelsen vedrørende kontakten/samarbeidet med denne barneverntjenesten er også tatt med i empirien.

4.2.3 Gjennomføring av intervju

Selve datainnsamlingen foregikk fra januar 2011 til mars 2011. Informantene fikk velge hvor intervjuet skulle gjennomføres. To av intervjuene ble gjennomført i informantens hjem, de to andre ble gjennomført i et møtelokale på min arbeidsplass.

Valg av intervjuarena kan ha hatt innflytelse på gjennomføringen av intervjuene. De intervjuene som foregikk i hjemmet til informantene opplevde jeg som annerledes enn de som fant sted på et møterom på min arbeidsplass. Hjemme hos informantene var jeg gjest og informantene vert/vertinne. Hos informantene satt vi i sofaen og stemningen var avslappet og uformell. Møterommet på arbeidsplassen min var lite, uten vinduer og vi satt på enkle stoler med et bord imellom. I tillegg er det en arbeidsplass for ansatte i Bufetat og det kan ha gjort det mer formelt og hindret informantene i å kunne snakke like fritt og åpent som de ville gjort dersom de var på hjemmebane. På den andre siden opplevde jeg ikke at disse to informantene ble påvirket av lokalet. De ønsket av praktiske grunner å møte meg på min arbeidsplass og inntrykket mitt var at de på lik linje med de to andre snakket fritt og åpent om sine erfaringer.

Innledningsvis i intervjuet fikk informantene informasjon om undersøkelsen og en presisering av taushetsplikten. Jeg presiserte også retten til å trekke seg når som helst fra studien uten at det var nødvendig å begrunne et slikt valg. Før selve intervjuet undertegnet informantene samtykkeerklæringen (vedlegg 3). I ett tilfelle ble informert samtykke sendt i etterkant da intervjuer glemte å få det undertegnet før intervjuet.

Min opplevelse var at alle informantene var interessert i studien og at de mente det var viktig at deres opplevelser om samarbeid ble formidlet videre. Hvert intervju varte fra en og en halv til to og en halv timer. Det var i stor grad informantene som ledet samtalen. Alle informantene var åpne og hadde mye å fortelle om sine erfaringer, og svarene de ga var utdypende og detaljrike.

Thagaard (2003) sier at et overordnet mål ved intervjusituasjonen er å skape en tillitsfull og fortrolig atmosfære som kan bidra til at informantene åpner seg om de temaene intervjueren ønsker informasjon om. Videre sier hun at det er viktig å vise støtte og sympati for å bidra til å skape en fortrolig situasjon. Dette gjelder særlig spørsmål om temaer som er problematiske for informantene, noe som temaet omsorgsovertakelse er for foreldre.

Jeg vurderte at det var viktig å skape trygghet i intervjusituasjonen, slik at informantene opplevde det som trygt å formidle sine erfaringer til en fremmed person. Jeg valgte derfor å gi støttende blikk og bekreftelse på det som ble sagt. Samtidig var jeg veldig bevisst på å ikke ta noen side i saken, verken i forhold til informantene eller i forhold til barneverntjenesten.

Kvale og Brinkmann (2009) er opptatt av intervjuerens kvalifikasjoner. De hevder at en dyktig intervjuer er ekspert på intervjuemnet og på menneskelig interaksjon. Intervjueren må hele tiden foreta raske valg mellom hva det skal spørres om, og hvordan. De sier videre at intervjueren bør ha sans for gode historier og kunne klare å hjelpe intervjupersonene til å uttrykke sine egne fortellinger. Jeg opplevde at mine informanter hadde lett for å beskrive sin livssituasjon. Min oppgave i intervjusituasjonen var og uttype fortellingen og spore den inn på det tema jeg var interessert i. Jeg var opptatt av at de skulle få fortelle historien med minst mulig avbrytelser og kun stille utdypende spørsmål eller nye spørsmål om et nytt tema når det var naturlig. Intervjuguiden (vedlegg 2) ble brukt til å sjekke om vi hadde vært innom de temaene jeg hadde til hensikt å komme gjennom.

4.2.4 Notater og lydbåndopptak

Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) ga meg tillatelse til å benytte lydopptak under intervjuene (vedlegg 5). Jeg informerte informantene i informasjonsbrevet at jeg ville benytte meg av lydbåndopptaker. Jeg var spent på om lydbåndopptakeren ville hindre informantene i å fortelle fritt. Jeg opplevde at samtlige av informantene ikke lot seg hefte av dette. En av informantene hadde sin egen opptaker, noe hun hadde informert meg om i forkant. Thagaard (2003) sier at fordelene med båndopptaker er at alt som sies blir bevart, og at en ikke trenger å notere under hele intervjuet. På den måten kan båndopptaker gjøre intervjuet friere, enn dersom man måtte notere ned alt som ble sagt. Jeg valgte ikke å notere underveis for å kunne gi min fulle oppmerksomhet til informanten. Det opplevde jeg som en riktig vurdering fordi informantene fortalte alle gripende historier som krevde min tilstedeværelse fullt ut.

Thagaard (2003) mener at man bør ha notater i tillegg til lydbånd som en sikkerhet i tilfelle båndopptakeren ikke skulle fungere. Jeg hadde som sikkerhet en ekstra båndopptaker og tenkte at da var sjansen minimal for at begge opptakerne ikke skulle virke.

Jeg foretok intervjuene med få dagers mellomrom. På grunn av tidsbegrensninger klarte jeg ikke å transkribere intervjuene før jeg begynte på neste intervju. For å kunne justere intervjuguiden til neste intervju, hørte jeg på lydopptaket av det første intervjuet før jeg intervjuet den andre informant. Transkribering av alle intervjuene startet en til to måneder etter siste intervju. Jeg ser i etterkant at dette kan være en svakhet da jeg ikke hadde intervjuene så friskt i minne og at jeg kan ha gått glipp av informasjon, spesielt fra den nonverbale kommunikasjonen. Jeg transkriberte alle intervjuene selv for å kunne notere refleksjoner og tanker som oppstod underveis i nedskrivningen av intervjuene. Da jeg transkriberte, skrev jeg ned alt som ble sagt, både av meg og av informantene.

4.2.5 Reliabilitet og validitet

I kvalitativ forskning er de tradisjonelle kravene til reliabilitet og validitet problematiske, siden et møte med forskeren og informanten alltid er en unik tidsbestemt situasjon. Vanligvis refererer reliabilitet til resultatets pålitelighet der kriteriet er at resultatene kan reproduseres og gjentas. Innen fenomenologisk forståelse ville det tvert imot være en fordel at intervjuerens sensitivitet varierer. Det er også umulig å gjenta et intervju på samme måte fordi informantene ikke kan repetere det som blir sagt, delvis fordi han ikke kan huske hva som ble sagt, og delvis på grunn av den økte innsikten informanten fikk i det første intervjuet (Postholm 2010).

Validitet dreier seg om metoden undersøker det dens intensjoner er å undersøke. En høy validitet eller troverdighet som fenomenologiske forskere ofte kaller det, er avhengig av at leseren kan følge med gjennom hele forskningsprosessen. På den måten kan leseren se hvilke spilleregler som er brukt i enhver fase, og forskeren må vise at han/hun er kritisk bevisst om sin rolle i forhold til forskningsfeltet og sine informanter (ibid). Jeg har i min studie forsøkt å gi en tydelig og konkret redegjørelse av den metodiske veien for å styrke reliabiliteten og validiteten i studien. Jeg har også gjort et forsøk på å gi en kritisk beskrivelse av min forforståelse i forhold til feltet og til mine informanter, se 4.2.7 og 4.2.8.

En av de store utfordringene samfunnsforskere møter i forsøket på å forstå og fortolke menneskelig atferd, er at vi tillegger handlinger og andre fenomener mening. Mennesket har oppfatninger om hvem de er og hvem de ønsker å være, og de har synspunkter på hvordan samfunnet er, og hvordan det bør være (Slettebø 2008). Foreldrenes fortellinger må ses i lys av dette. Det kan være foreldrene i min studie ønsket å framstå som gode samarbeidspartnere, samtidig som det kan stilles spørsmål ved om det alltid har vært slik. Egen atferd ved omsorgstidspunktet stemmer kanskje ikke overens med hvordan foreldrene ønsket å framstille seg i dag, og da spesielt i samtale med en intervjuer. I fenomenologiske studier forholder man seg til spørsmålet om informantene er rasjonelle aktører ut fra det som kalles barmhjertighetsprinsippet (Gilje og Grimen 1997). Det betyr at jeg tror det foreldrene forteller er sant og at jeg er mest mulig barmhjertig i mine tolkninger. Utgangspunktet mitt er at informantene er fornuftige, og når jeg tolker deres fortellinger, gjør jeg det slik at personen fremstår som mest mulig fornuftig. Fortolkningen jeg har gjort er basert på mine erfaringer og dømmekraft og de vil alltid kunne revideres i lys av ny informasjon.

4.2.6 Etske betraktninger

En intervjuundersøkelse er en moralsk undersøkelse. Det er knyttet moralske spørsmål både til intervjuundersøkelsens midler og til dens mål. Det menneskelige samspill i intervjuet påvirker intervjupersonene, og kunnskapen som produseres i intervjuet påvirker vårt syn på menneskets situasjon. Intervjuforskningen er derfor fylt med moralske og etiske spørsmål. Etske problemer oppstår spesielt på grunn av de komplekse forholdene som er forbundet med å utforske menneskers privatliv og legge ut beskrivelsene offentlig (Kvale og Brinkmann 2009).

Det første spørsmålet jeg stilte var om det var riktig å kontakte foreldrene og minne dem på omsorgsovertakelsen. Å snakke om livet sitt til en fremmed som en kanskje ikke kommer til å møte igjen, kan oppleves som vanskelig. Det kan også være belastende å snakke om vonde opplevelser og minner. Samtidig har en samtale, hvor en kan snakke om sine innerste tanker, også en verdi i seg selv. Jeg møtte reflekterte foreldre med mer livserfaring enn de fleste jeg kjenner. Det er viktig at vi kommer i dialog med disse foreldrene, og få høre deres meninger og erfaringer.

Frivillighet er et viktig prinsipp i forskning. Prinsippet om informert samtykke fra dem som skal forskes på, anses som en hovedregel i forskning (Repstad 1998). Et spørsmål som

aktualiserte seg handlet om rekruttering av informanter. Barneverntjenesten rekrutterte informantene, og de tok i tillegg kontakt med informantene på forhånd for å informere om studien. Det kan hende at det opplevdes som lite nøytralt for informantene, og de kan ha følt et press om å delta. Kanskje de ønsket å gjøre et godt inntrykk på barneverntjenesten gjennom å være positive til undersøkelsen.

Et annet spørsmål som meldte seg tidlig, var om informantene var redde for at deres deltakelse kunne få konsekvenser for kontakten med barnevernet. Det var derfor viktig for meg at foreldrene ble grundig informert om studien, og at de visste hva det innebar å delta i en slik undersøkelse. Jeg informerte foreldrene både skriftlig og muntlig om studien og var tydelig på at barneverntjenesten ikke ville få vite hvem som deltok i studien. Selv om barneverntjenesten stod for førstekontakten, svarte informantene direkte til meg.

I forskningsetiske drøftelser fremheves gjerne tre temaer knyttet til kvalitative arbeider: Anonymitet, samtykke og informantenes integritet (Repstad 1998). Jeg startet intervjuene etter at jeg fikk godkjent prosjektet fra NSD. Anonymisering har foregått ved at jeg har omskrevet forhold ved foreldrene som antall barn og kjønnet på barnet. Dette for å sikre at de ikke blir gjenkjent i oppgaven. Jeg har ikke hatt personidentifiserbare opplysninger på datamaskinen. Navn på mine informanter har jeg nedskrevet i en bok som jeg oppbevarer nedlåst på min arbeidsplass.

4.2.7 Å forske på eget felt

Gjennom min erfaring som veileder i fosterhjem er jeg blitt opptatt av oppfølgingen foreldrene får fra barneverntjenesten før og etter omsorgsovertakelse. Inntrykket jeg satt igjen med etter å ha vært i mange fosterhjem var at samarbeidet mellom foreldrene og barneverntjenesten ofte var vanskelig. Jeg hadde også et inntrykk av at barnet og fosterforeldrene led under det dårlige samarbeidet og at barnet kom i en lojalitetskonflikt mellom fosterhjemmet som var oppdragsgiveren til barneverntjenesten og foreldrene. Samtidig hørte jeg historier om godt samarbeid mellom foreldre og barneverntjenesten. Jeg ble interessert i hvorfor noen klarer å samarbeide selv om de er imot beslutningen barneverntjenesten har gjort.

Jeg har gjennom mitt arbeid hatt liten kontakt med foreldre som har mistet omsorgen for barnet sitt. Gjennom mitt arbeid har jeg blitt påvirket av barneverntjenesten og fosterforeldres

tenkning og holdninger rundt biologiske foreldre. Det har derfor utfordret min egen forforståelse knyttet til biologiske foreldres samarbeid med disse aktørene. Så lenge jeg ikke har hatt direkte kontakt med biologiske foreldre knyttet til omsorgsovertakelse tidligere, kan det ha bidratt til at jeg lettere gikk inn i forskerrollen. Dette fordi jeg lettere kunne fristille meg fra forforståelsen når den ikke er selvopplevd. Det at jeg hadde kunnskap om fosterhjemsarbeid kan ha hjulpet meg til raskere å sirkle meg inn på sentrale spørsmål. Samtidig kan min mangel på inngående kunnskap om oppfølging av foreldre som har barn plassert i fosterhjem, hindret meg i å stille de viktigste spørsmålene.

4.2.8 Å arbeide med egen forforståelse

Prosessen med å være bevisst egen forforståelse startet allerede under utarbeidelsen av intervjuguide og gjennomføring av intervjuene. I min forforståelse inngår mitt språk og begreper, verdisyn og personlige erfaringer. Jeg har forsøkt å sette min forforståelse til side og prøvd å høre hvordan teksten har talt til meg og slik gjort oppdagelser i fenomener som tilsynelatende er nær hverandre, eller sagt på en annen måte gjort usynlige fenomener synlige. Men det er alltid en fare for at jeg som forsker ser det jeg ser etter og hører det jeg hører etter til tross for at jeg er bundet av forskningsetiske retningslinjer og empirisk materiale. Ved utarbeidelse av intervjuguiden prøvde jeg å formulere spørsmål som skulle være mest mulig åpne og få fram erfaringene til foreldrene.

Ofte beskrives fortolkningsprosessen som en hermeneutisk sirkel eller spiral (Repstad 1998). Denne spiralbevegelsen gir mulighet for en kontinuerlig utdypning av meningsforståelsen. For eksempel leser man først det nedskrevne intervju for å danne seg et helhetsinntrykk. Deretter går man inn i enkelte temaer og utsagn for å prøve å finne meningen, og så går man tilbake til en mer reflektert helhetstolkning, og så videre.

Jeg forsøkte å være nysgjerrig og åpen, og ikke se meg blind på det jeg forventet å finne. Det er umulig å se bort fra egne erfaringer, men det handler om en bevissthet i å tvinge seg selv til å være åpen for å få øye på det som er uventet. Det var en vanskelig prosess, og i verste fall kan en kvalitativ verdianalyse fortelle mer om forskeren sine verdier enn om verdien som teksten uttrykker (ibid). Når jeg skulle sortere dataene brukte jeg ikke inndelingen fra intervjuguiden, men laget nye sorteringen ut i fra det jeg hørte informantene fortalte. Dette gjorde jeg for å fristille meg fra inndelingen i intervjuguiden da den var mer preget av min forforståelse.

4.3 Analyse av intervjuene

Arbeidet med selve analysen startet allerede under intervjuene. Som tidligere nevnt skrev jeg ned tankene og refleksjonene som kom både under intervjuet og under transkriberingen. Etter alle intervjuene satt jeg igjen med 90 sider tekst.

Første ledd i bearbeidingen var en grundig gjennomgang av hvert enkelt intervju, der jeg markerte sitater jeg mente hadde sammenheng med problemstillingen, samtidig som jeg noterte stikkord i marginen. Dette gjorde jeg flere ganger. Denne prosessen kan kalles koding av datamaterialet, og er en viktig framgangsmåte for å skape oversikt gjennom forenkling og sammenfatning av tekstens innhold. Dette går ut på å finne ett eller noen få stikkord som kan karakterisere et større utsnitt av teksten. Stikkordene kalles koder (Grønmo 2004).

Deretter startet jeg prosessen med å ordne og systematisere materialet. Det vil si en kategorisering av dataene. En kategori er en samling av bestemte felles egenskaper. Det er en definisjon av de felles egenskapene som bestemmer hvilke fenomener som tilhører den spesielle kategorien (ibid). Jeg klippet ut de markerte sitatene/tekst med koder og hadde behov for å se dataene visuelt for å få en oversikt og kunne se alt samtidig. Jeg limte de ulike sitatene opp på veggene på store ark og samlet de jeg mente hadde fellestrekk i en kategori. Dette hang jeg opp i et trimrom i kjelleren og brukte lang tid på å bli kjent med teksten og kodene. Jeg reviderte de ulike kategoriene ved å flytte på tekst som jeg mente passet inn under andre kategorier. Til slutt satt jeg igjen med 14 ulike kategorier med ulikt antall sitater under hver som jeg ga et navn (begrep). Sett i forhold til kategorier kan et begrep være betegnelse på de fenomenene som inngår i kategorien. Begrepet kan dermed være et navn på kategorien (ibid). Følgende begreper på de ulike kategoriene ble da:

- Relasjon til saksbehandler
- Medbestemmelse
- Underlegenhet
- Bekreftelse og støtte
- Å spille et spill
- Informasjon
- Skamfølelse
- Barnevernets dobbeltrolle
- Krise og sorg
- Foreldrenes tanker om tilbakeføring (den vanskelige dialogen om framtiden)

- Tillitt
- Oppfølging etter omsorgsovertakelsen

Jeg fortsatte systematiseringen for at materialet skulle bli enda mer oversiktlig. Da måtte jeg revidere kategoriene på ny og se nærmere på grensene mellom kategoriene og forholdet mellom de ulike kategoriene. Dette var lang prosess der jeg brukte god tid på å lese og forstå hva som lå i de ulike begrepene og sette disse sammen i noen hovedkategorier. Grønmo (2004) sier at et begrep ikke nødvendigvis refererer til en enkel kategori, men kan være en samlebetegnelse på et sett av kategorier.

Den siste sortering av kategoriene valgte jeg å dele opp i tre hovedkategorier der den første kategorien handler om foreldrenes reaksjoner og følelser etter en omsorgsovertakelse. Den andre kategorien omhandler foreldrenes opplevelser i kontakten med barnevernet. Den siste kategorien går nærmere inn på hva som kan ha betydning for å få til et godt samarbeid. Jeg har forsøkt å framstille omsorgsovertakelsen som en prosess med flere aspekter som kan ha betydning for et samarbeid. Jeg vil i avslutningskapittelet vise prosessen i sin helhet (figur 1).

Den siste sorteringen av kategoriene ble som følger:

- Foreldrenes reaksjoner og følelser etter omsorgsovertakelsen
 - Krisereaksjoner
 - Skamfølelse
- Foreldrenes opplevelse
 - Barneverntjenesten som kontroll- og hjelpefunksjon
 - Følelsen av å være underlegen
 - Å være annerledes i møte med barneverntjenesten
- Hva kan ha betydning for et godt samarbeid?
 - Bekreftelse og støtte fra saksbehandler
 - Tanker om tilbakeføring. Resignasjon og positiv akseptering
 - Utveksling av informasjon og oppfølging den første tiden etter en omsorgsovertakelse
 - Relasjon til saksbehandler

Jeg skal i neste del gi en presentasjon og drøfting av datamaterialet. Jeg har valgt å veve presentasjonen og drøftingen sammen i en del. Dette for at det ikke skal bli for mange

gjentakelser og henvisninger tilbake til forrige del, noe som det kunne ha blitt hvis jeg hadde valgt presentasjonen og drøfting/fortolkning av dataen hver for seg.

5.0 Presentasjon og drøfting av resultatene

Undersøkelsen min prøver å gi et innblikk i hva som kan bidra til et godt samarbeid mellom foreldre og barneverntjenesten etter en omsorgsovertakelse. Jeg vil presentere og drøfte det som jeg oppfatter som vesenstrekk ved foreldrenes fortellinger om samarbeidet med barneverntjenesten. I presentasjonen og drøftingen kommer jeg også inn på flere aspekter ved omsorgsovertakelse, som kan ha betydning for spørsmålet om hva som kan bidra til et godt samarbeid etter en omsorgsovertakelse. Jeg har valgt å belyse de enkelte delene med sitater hentet fra informantene som jeg tenker er illustrerende for de fenomenene de representerer.

5.1 Foreldrenes reaksjoner og følelser etter omsorgsovertakelsen

I denne delen vil jeg belyse noen av informantenes reaksjoner og følelser etter omsorgsovertakelsen. Foreldre som får barn plassert i fosterhjem eller institusjon reagerer som oftest følelsesmessig på separasjon fra barnet (Slettebø 2009). Intervjuer med norske foreldre viste at de opplevde atskillelsen fra barnet på ulike måter, men ofte med fortvilelse, savn, sinne, sorg, skyld, maktesløshet og usikkerhet (Egelund og Hestbæk 2003, Angel 2007 og Højer 2007). Det kan være en viktig faktor for et godt samarbeid med foreldrene, å ha forståelse og kunnskap om deres reaksjoner og følelser etter en omsorgsovertakelse.

5.1.1 Krisereaksjoner

Flere av foreldrene jeg intervjuet fortalte om en opplevelse som var preget av krise og sorg etter omsorgsovertakelsen. De kjente avmakt, og situasjonen kjennetegnet en krise. Knyttet til krisebegrepet i stresspsykologien er oppfatningen at den kriserammede går gjennom gjenkjennelige faser eller stadier. Først er det sjokkfasen som kan være preget av benektning av det som har skjedd. I andre del går man inn i reaksjonsfasen der følelsene slippes til og tankene om det som har skjedd begynner å arbeide, først urealistisk, senere mer realistisk. Deretter er det bearbeidingsfasen, hvor det skjer en tilpasning til en ny livssituasjon (Bunkholdt 2002).

En far fortalte om opplevelsen av å bli evaluert av en sakkyndig før saken skulle opp i fylkesnemda:

Han skulle evaluere meg som far. Datteren min og jeg ble plassert i et lite rom der vi skulle sitte i to timer. Den sakkyndige skulle sitte i et rom ved siden av meg med åpning og se på

meg og vurdere meg som far i de to timene. Jeg sa at dette plaget meg mye og det irriterte meg og jeg ble skikkelig forbannet. Han spør hva jeg mener med det og jeg sier jeg synes dette er kunstig det går ikke, du kan ikke evaluere meg som far her i to timer. Så sier han at vi får gjøre det beste ut av det og da ble jeg sint og sa: ”jeg har lyst å banke deg opp”.

Denne faren reagerte på flere forhold. Han opplevde lokalene som lite egnet og han mente at det ble en kunstig situasjon å bli vurdert under slike forhold. Samtidig mente han at han ikke var til fare for sin datter og at det dermed ikke var nødvendig med en vurdering om det skulle settes inn tilsyn på samvær. Han reagerte også på at den sakkyndige ikke møtte ham med forståelse når han satte ord på det han mente var en uverdigg situasjon.

Den samme faren sa:

Datteren min har bodd i mitt liv i åtte år og at hun har blitt fratatt meg og jeg sier i sinne at ”jeg har lyst til å banke deg opp”. Da skal han tilby meg å se datteren min en gang i året under tilsyn? Han ikke kan forstå at ethvert menneske som har hatt datteren sin i åtte år ville ha reagert på en slik måte. Jeg er til fare for datteren min fordi jeg ville banke opp den barnevernsakkyndige. Nå har det gått fire år og tre måneder og vi har tre timer samvær med tilsyn så sitter vi der og later som ingen ting i tre timer og leker med datteren vår. Så når jeg sier til barnevernet der at jeg har en sønn på en annen kant av landet som jeg har samvær med alene og har alltid hatt det. Og når jeg ber de snakke med barneverntjenesten der så vil de ikke det og sier bare at det gjelder et annet barn.

Denne faren satte ord på noe som er vesentlig, han mente at det er en naturlig reaksjon å reagere med sinne og frustrasjon når han mistet omsorgen for datteren sin. Han hadde en opplevelse av ikke å møte forståelse for krisen han befant seg i. Når han da blir ”straffet” for reaksjonen sin førte det naturlig nok til enda mer sinne og frustrasjon. Faren befant seg i en personlig krise da barnet ble plassert i fosterhjem. Faren hadde selv bedt barneverntjenesten om hjelp. Han forstod at han ikke kunne ivareta datteren på en god nok måte på det tidspunktet, men han mente at han kunne ha samvær med datteren uten tilsyn. Han hadde vanskeligheter med å handle rasjonelt i en slik situasjon, og han klarte ikke tenke på konsekvensene for seg selv eller for datteren sin. Faren opplevde å måtte ha tilsyn når han skulle ha samvær med datteren sin. For han var dette helt uforståelig når han hadde hatt omsorgen for datteren sin i åtte år og i tillegg hadde en sønn som han møtte uten tilsyn. Han opplevde da at barnevernet lot seg styre av sine egne oppfatninger og at han ikke ble hørt.

Foreldre som har barn plassert i fosterhjem er en stigmatisert gruppe og deres situasjon er slik at retten deres til å sørge over tapet av barnet/barna og deres rett til sympati fra samfunnet er ikke kulturelt akseptert. De fortsetter å være foreldre, og sorgen kompliseres av at samfunnet ser på tapet som selvforskyldt (Schofield m.fl. 2011). Højer (2007) sier at det har stor betydning at krisereaksjoner hos foreldre møtes med forståelse, og at det ikke ses på som et

ytterligere bevis på dårlig foreldreomsorg. Hun sier videre at det forventes at foreldre handler rasjonelt, og at foreldre skal forstå og akseptere det som blir bestemt. Det forventes at de samarbeider på ulike måter, selv om de viser tydelige krisereaksjoner. Reaksjoner i form av fortvilelse og aggressivitet møtes med kritikk, og tas ofte som et bevis på at foreldrene virkelig er umulige. Selve omsorgsovertakelsen kan utløse en krisetilstand hos foreldrene, slik at de kan ha problemer med å oppfatte hva som skjer for eksempel på møter med barneverntjenesten. Krisen kan utløse psykologiske forsvarsmekanismer i form av sinne mot barneverntjenesten (Egelund og Hestbæk 2003). Tiden rundt plassering synes å være særlig kritisk for foreldrene som da kan føle seg lite hørt og lite verdt. Da er det viktig at barneverntjenesten anerkjenner dem som foreldre og ivaretar dem som personer (Moldestad og Skilbred 2009).

Flere foreldre fortalte om sterke følelsesmessige reaksjoner da de ble skilt fra barnet.

Tre mødre fortalte om følelsen de hadde når barnet ble tatt:

Det var så jo så vondt når du ble fratatt et barn, så skulle du sitte der på behandlingssenteret helt nøktern. Man hadde jo ikke noe opplegg som hjalp en å takle følelser.

Det er jo en sorgprosess som man aldri blir ferdig med.

Det ble mye mas med dette. Jeg savnet sønnen min, og jeg savnet det livet jeg hadde med ham. Det var veldig mye depresjoner og da ble jeg ustabil. Jeg valgte å si det til barnevernet på slutten av samtalen.

Flere av foreldrene var så opprørte og stresset at de ikke var seg selv. De mente at deres reaksjoner ble oppfattet urettferdig.

Foreldrene jeg intervjuet opplevde i likhet med foreldre i andre undersøkelser (Egelund og Hestbæk 2003, Højer 2007, Slettebø 2008 og Moldestad og Skilbred 2010) at de ikke ble ivare tatt og møtt på følelsene sine når barna ble plassert. Det kan være vanskelig for foreldre å samarbeide med barneverntjenesten før de har fått hjelp til å bearbeide de følelsesmessige sidene ved å bli fratatt omsorgen for barnet.

Der det var kortere tid siden omsorgsovertakelsen, virket følelsene sterkere, men også hos de foreldrene der omsorgsovertakelsen var tilbake i tid var det følelsesmessige reaksjoner. Å møte hele mennesket innebærer ikke at man bare møter den andre som et objekt, en fysisk ting, jamfør Buber og Skjervheim (I Nordby 2012). Objekter håndterer man, subjekter kommuniserer og samhandler man med. Det å forholde seg til den andre blir dermed mer fundamentalt enn det å gjøre noe med den andre (Røkenes og Hanssen 2006).

5.1.2 Skamfølelsen

Et annet aspekt ved omsorgsovertakelsen er hvordan foreldrene opplever det skamfullt å miste omsorgen for sitt barn. Det er liten tvil om at kontakten med barnevernet oppleves som stigmatiserende, og dette har sammenheng med at foreldre i en slik situasjon bryter med en av samfunnets mest sentrale normer, nemlig verdien av at barn skal vokse opp sammen med sine foreldre (Slettebø 2009). Skam handler ikke om gode eller onde intensjoner, men om relasjoner. I et samfunn hvor det å oppnå noe og lykkes er en verdimeslig akse, vil det å ikke oppnå noe være en moderne kilde til skam. Opplevelse av skam kan dreie seg om å ikke oppnå det forventede (Frønes 2001).

En mor fortalte at hun har møtt følgende reaksjoner da hennes barn flyttet i fosterhjem:

Jeg har fått mye beundring faktisk på at jeg har tatt det valget for jeg tror de fleste faktisk ser at folk ikke skal ha ungene tilbake for enhver pris.

Mor har fått beundring for valget hun har tatt, og hun mente at samfunnet anerkjente hennes beslutning om å la barnet bli boende i fosterhjemmet. Morskjærlighet er brukt i dagligtalen vår. Det blir beskrevet gjennom eventyr og litteratur som noe varmt og inderlig (Holtan og Eriksen 2006). Det kan tenkes at mor i det ovennevnte sitatet opplevde at hun levde opp til samfunnets normer ved å ta beslutningen om og ikke få barnet tilbakeført. Hennes morskjærighet var så sterk at barnets behov ble det viktigste for henne. Backe-Hansen (2001) viste til en intervjuundersøkelse med 44 mødre, der formålet var å finne funksjonelle strategier mødrene kunne velge for å posisjonere seg selv innen eksisterende måter å forstå ”godt moderskap” på. En av strategiene var å vise motstand mot merkelappen ”dårlig mor” gjennom å understreke egen ansvarlighet og definere seg selv som ansvarlige aktører. Dersom en opplever å være objekt for andres vurderinger kan personen få en avmaktsfølelse (Christiansen 1996). For mor kan det være en motstand mot denne avmaktsfølelsen som gjorde at hun selv ville ha retten til å definere og kontrollere egen situasjon ved å si at det beste for barnet mitt er at hun bor i fosterhjemmet. Samtidig kan det være vanskelig å fortelle åpent om situasjonen til hvem som helst. Den samme moren som har fått beundring for valget sitt, syntes likevel at det var vanskelig å fortelle om hvordan situasjonen egentlig var i alle situasjoner.

Jeg har mange ganger fortalt at hun bor hos faren sin bare for å slippe spørsmål, og det godtar folk. Jeg lyver på en måte men jeg orker ikke ta den biten.

Mødrene har en frykt for å dømmes av andre som en dårlig mor, som en som har mislykkes i de normer og forventninger som ligger i morsrollen. Dette holder mange tilbake fra å fortelle

om omsorgsovertakelsen for sine omgivelser (Ellingsen 2007). Goffman (1971) mener at en forutsetning for stigmatisering er at det finnes en forskjell på den forventede og den faktiske sosiale identiteten. Dersom et individ fraviker fra det som oppfattes å være det vanlige mønsteret, skapes det en usikkerhet som berører identitet og tilhørighet. Samfunnets forestilling blir det "normale" og kan føre til at individet nedvurderer seg selv, og på ulike måter forsøker å hemmeligholde sitt stigma. For mor vil situasjonen kanskje være at folk blir overrasket og utilpass dersom hun forteller at barnet hennes bor i fosterhjem. Det er ikke det de forventer å høre. Selv om mor også har fått positiv tilbakemelding på plasseringen av barnet, holder hun likevel tilbake informasjon om dette tema fordi hun forventer at folk vil få reaksjoner.

De foreldrene jeg intervjuet hadde ulike opplevelser av å fortelle andre om omsorgsovertakelsen. Noen opplevde å få god støtte i miljøet sitt, spesielt de som var i et miljø der andre også hadde mistet omsorgen for barnet sitt. Andre var selektive med hvem de fortalte det til. Det var naturlig å fortelle til venner og familie, mens det var vanskeligere å fortelle til andre som de ikke kjente så godt.

Ellingsen (2006) sin studie viser at det var de mødrene som hadde et rusproblem som uttrykte sterkest skamfølelse. En av mødrene jeg intervjuet fortalte at det var viktig at andre visste at det var rusmisbruk som var grunnen til omsorgsovertakelsen. Hun var redd for at andre skulle tro det var på grunn av vold.

Det er veldig viktig å få den rusmisbrukerbiten fram, for hvis ikke tror de hun er blitt fratatt fordi hun er blitt slått eller at det har vært noe voldelig.

Denne moren mente at samfunnet ville dømme henne hardere dersom hun hadde vært voldelig mot sin datter. Det verste foreldrene kan bli beskyldt for er mishandling og vanskjøtsel (Schofield mfl. 2011). Foreldrene i den studien syntes beskrivelser som ofre for mishandling i barndommen, rusmisbrukere eller voldelige partnere passet bedre, og de ønsket seg slike begrunnelser for at de mistet omsorgen for barna sine. Vanskjøtsel som fenomen kan ses som antitesen til omsorg, og fokus på dette innebærer en direkte kritikk av foreldre som omsorgsgivere (Bache-Hansen 2001). For mor var det viktig at folk fikk vite at hun var rusmisbruker og at det betydde at hun var en god omsorgsperson når hun var rusfri. Dersom hun av andre ble definert som mishandler, kunne det være ensbetydende med at hennes kvaliteter som mor var permanent dårlige.

5.2 Foreldrenes opplevelse

I denne delen vil jeg belyse foreldrenes opplevelse på kontakten med barneverntjenesten etter omsorgsovertakelsen. Foreldrenes perspektiv er et av flere perspektiver. Barna og barnevernsarbeidere vil ha andre perspektiver. Alle perspektiver på virkeligheten er likeverdige. Mennesker opplever verden forskjellig, og alle opplevelser er sanne. Det finnes ingen fasit på sannheten, men fenomenologien er opptatt av at fortellingen anerkjennes som viktig og som en kilde til forståelse av vedkommendes situasjon (Juul 2004). Foreldrenes historie kan gi en dypere forståelse av deres erfaringer i kontakten med barnevernet.

5.2.1 Barneverntjenestens kontroll- og hjelpefunksjon

I arbeidet med barn og familier kan det være en motsetning mellom en kontrollerende funksjon og en hjelpende funksjon. Balansen mellom hjelp og kontroll kan være vanskelig å håndtere ut i fra de profesjonelles perspektiv. Den sosiale kontrollen utgjør en vesentlig del av arbeidet i barneverntjenesten. I kontrollfunksjonen kan det være et maktperspektiv.

Barnevernsarbeideren har juridisk makt som er legitimert av samfunnet, det vil si han eller hun er delegert makt av samfunnet til å forvalte loven og regler. Selv om regelanvendelse er en viktig funksjon, skal saksbehandleren også utøve skjønn. Regler må tolkes, og det vil alltid være rom for individuell maktanvendelse innenfor de regler og retningslinjer som gjelder (Slettebø 2008). Den diskursen som Egelund og Sundell (2001) beskrev i teoridelen er gjeldende her. I den diskursen har barnevernet fokus på foreldre og barns rettigheter, der det legges vekt på å utføre prosedyrer riktig. Foreldrenes mulighet for makt i barnevernet er ofte begrenset. Relasjonen mellom foreldre og de profesjonelle er komplementær der makt og kontroll er ulikt fordelt.

En mor fortalte om da hun lå på sykehuset og hadde født barnet sitt og saksbehandleren besøkte henne.

Hun hadde blomster i den ene hånden og vedtaket om omsorgsovertakelsen i den andre hånden.

Denne moren opplevde det som en vanskelig situasjon å være i, og hadde problemer med å forstå at barneverntjenesten opptrådte på den måten. Barnevernsarbeidere skal ivareta foreldrene på en god måte, selv om det ikke alltid oppleves slik av foreldrene, særlig når det blir satt i gang tiltak som går mot deres vilje. Dette kan utløse sterke følelsesmessige reaksjoner. Mor var klar over barnevernets rolle i denne situasjonen og at barnet kom til å bli

tatt fra henne. Barnevernet hadde et vedtak på omsorgsovertakelse, som mor måtte forholde seg til. Den ene bestemmer, den andre føyer seg. De hadde en komplementær relasjon. Denne moren opplevde det som vanskelig at de gratulerte henne med barnet og at det ikke passet inn i situasjonen, men heller opplevdes som en ydmykning.

En mor som ønsket mer samvær med datteren hadde følgende mening om hvorfor hun måtte gå til fylkesnemda for å få dette:

Jeg ville ha barnet mitt mer i helgene, men det var lite åpning for det. Det var ikke bare å gå til barnevernet å si at jeg vil ha mer samvær. Jeg måtte faktisk til fylkesnemden for å få det til. I fylkesnemda gikk barnevernet imot og ville stå på de samværene som var. Jeg vant jo, men av og til tenker jeg de er mer opptatt av sakene som kommer etterpå enn den aktuelle saken. Jeg er sikker på at barnevernet ikke så noen ting i veien for at datteren min kunne være hos meg i helgene, men de hadde en agenda at ingen mødre må komme her og få det så lett.

Denne moren kan ha ment at barneverntjenesten var redde for at dersom hun fikk mer samvær med barnet sitt uten å gå rettens vei, kunne det føre til at andre mødre forventet det samme. Hun mente at barneverntjenesten ikke ønsket at det skulle være så lett å få dette til, fordi mødre som har mistet omsorgen ikke fortjener å få økt samvær på en enkel måte. Reichelt (2001) sier at likhetsidealet i den offentlige forvaltningen er stor. De som jobber der bruker mye tid å orientere seg i et detaljstyrt regelverk og til å begrunne handlingene gjennom rapporter for å kunne forsvare seg mot anklager om feil saksbehandling. Reglene er mange og det kan være vanskelig å handle ut fra fornuft, medmenneskelighet og etikk når man er tvunget til å handle ut fra paragrafer, hevder hun. Hun sier videre at i vårt samfunn er tendensen at man tar det for gitt at likeverdig behandling er å behandle alle likt. Saksbehandleren har ansvar for å behandle brukeren mest mulig rettferdig, det vil si likt som andre. Det kan komme i konflikt med hennes ønske om å være til best mulig hjelp for dem hun møter. En slik posisjon innebærer mye ansvar, men liten reell makt i form av frihet til å handle ut fra eget skjønn. Mor opplevde et system som hadde lite rom for individuelle behov og var ifølge henne mer opptatt av å tilpasse seg likhetsprinsippet. For saksbehandlere kan det oppleves som maktesløshet og at de begynner å gjøre sin plikt i stedet for å følge sine ideer. Dette eksempelet ligner på diskursen til Egelund og Sundell (2001) som jeg belyste i teoridelen. De sier at en slik diskurs som kjennetegnes av et sterk juridisk islett for å sikre at barn og foreldre blir utsatt for en korrekt saksbehandling. Konsekvensen av en slik diskurs kan være at det blir mindre ressurser til forebygging og at det etterspørres rutinesvar fra saksbehandlerne som kan tape terreng til dypere samarbeid med familier som ikke kan standardiseres.

5.2.2 Følelsen av å være underlegen

Følelsen av underlegenhet kan i seg selv utgjøre et hinder for foreldrene. Den følelsen kan hindre de å tro på forandring og at de selv kan gjøre noe for å endre på den situasjonen de er i. I Højer (2007) sin undersøkelse kjente mange av foreldrene seg underlegne ovenfor barneverntjenesten, men enda mer ovenfor fosterforeldrene. Følelsen av å være underlegen kan forsterkes av at de møter fagpersoner med lang utdanning og som i tillegg har konkludert med at de ikke er gode nok foreldre. Det er først og fremst ytre press og lydighet mot autoriteter som får mennesker til å oppføre seg etter en bestemt mal, sier den franske filosofen Michel Foucault (1977). Gjennom oppdragelse og påvirkning fra andre har vi lært å undertrykke oss selv. Denne selvundertrykkelsen er et resultat av at vi forsøker å leve opp til det vi har lært å oppfatte som normalt, selvsagt, korrekt og fornuftig. Foucault ser på dette som følge av mangelen på menneskekunnskap i samfunnet, av det han kaller den *materialistiske snusfornuften*. En konsekvens av dette er at mennesker som ikke klarer å leve opp til det som er ”normalt”, kan bli satt utenfor og isolert. Kravet om å være normal blir en tvangstrøye som fratrar mennesker frihet, utviklingsmuligheter og selvrespekt, hevder han.

En far fortalte at han ikke ville møte barneverntjenesten uten advokaten sin tilstede:

Advokaten vår skal hjelpe oss og siden vi ikke kan alle disse fancy ordene som barnevernet kommer med. Da er det godt å ha en forsvarsadvokat som har jobbet med dette i 30 år.

Det er ikke enkelt å møte personer man skal samarbeide med som bruker fagord som folk flest ikke forstår. Det er da forståelig at man ikke ønsker å være alene i disse møtene.

En mor fortalte hvordan hun opplevde å være på møter med barneverntjenesten:

Når jeg kom i møte med barnevernet var det to personer fra barneverntjenesten og jeg var alene. Sånn er det alltid, de er to og jeg er en. Så lenge du ikke har sak så har man ikke fri rettshjelp, og da kan man ikke ha med seg advokat som er der sammen der med deg.

Denne moren ble møtt av to personer fra barnevernet når hun skulle ha møte. Hun opplevde dette som vanskelig, og det var ikke lett for henne å komme med ønsker og forslag når følelsen av underlegenhet var så sterk.

En far beskrev følelsen av utrygghet og følelsen av å bli truet i sitt møte med barneverntjenesten:

De sa til meg at hvis de ville så kunne de plassere datteren min i fosterhjem langt vekk. Tenk å si noe sånt da, hvorfor skal de gjøre det?

Det opplevdes som veldig truende for far at datteren kunne bli plassert langt vekk. Han tenkte på hvordan det kunne bli for henne å flytte langt vekk fra venner og miljø. Han opplevde at det ble sagt fordi han var sint på barneverntjenesten, og at det ble et slags trumfkort for dem. Dersom han ikke ble mer samarbeidsvillig, kunne de gjøre hva de ville. Det er mulig at barneverntjenesten fortalte dette til far med helt andre intensjoner enn å få far mer samarbeidsvillig. Det kan hende de informerte om mulighetene for å måtte ta i bruk fosterhjem på andre kanter av landet, men far opplevde det som en trussel.

Det å oppleve å bli respektert og få gehør for egne synspunkter er viktig for et videre godt samarbeid. I Højer (2007) sin undersøkelse fortalte foreldrene om en underlegenhetsfølelse som gjorde at de ikke våget å si sine synspunkter på hvordan de mente at barnet hadde det i fosterhjemmet eller andre ting om plasseringen. Når foreldrene synes det er vanskelig å være ærlige om hva de mener, kan det føre til misforståelser og konflikter. Det kan hende slike misforståelser og konflikter kunne vært unngått dersom foreldrene opplever at det er høyde for å uttrykke egne meninger. Bunkholdt og Sandbæk (2008) sier at kunnskapen til profesjonelle yrkesutøvere fremstår ofte som mer gyldige enn brukernes hverdagskunnskap og erfaringer. Det kan være vanskelig å uttrykke sine meninger dersom følelsen av underlegenhet er dominerende.

5.2.3 Å oppføre seg annerledes i møte med barnevernet

To av mødrene jeg intervjuet opplevde at de ikke kunne være seg selv i møte med barneverntjenesten. De opplevde at det de sa ble oppfattet feil, og de ble reddet for det de fortalte kunne bli brukt mot dem ved en senere anledning. Ellingsen (2007) fant at mødrene utviklet ulike strategier i sin håndtering av omsorgsovertakelsen. De hun intervjuet skilte mellom det som ble sagt til barneverntjenesten og det de sa på andre arenaer. Slike strategier kom også fram i Højer (2007) sin studie der foreldrene i gruppediskusjonene fortalte at de ikke turde uttrykke hva de mente eller innta egne standpunkt som de antok ikke var helt akseptable.

En mor fortalte at det opplevdes som vanskelig å ikke kunne være seg selv. Hun hadde erfaringer fra tidligere møter med barneverntjenesten der hun ikke ble trodd og måtte derfor ha med seg et vitne som kunne bekrefte det som ble sagt mellom henne og fosterforeldrene:

Det vonde var at jeg ikke fikk lov til å være meg selv hvis du forstår. Men jeg fikk ros av barneverntjenesten, og jeg var glad i saksbehandleren og fosterforeldrene. Jeg kunne ikke fått

et bedre fosterhjem. Samtidig følte jeg at jeg ikke kunne være meg selv og ting ble brukt imot meg og det jeg sa og gjorde ble vrent på. Jeg ville ikke reise alene og hente og levere barna i forbindelse med samvær. Jeg ville unngå å stå foran barnevernet å forklare noe som jeg ikke kan forklare likevel for de tror ikke på meg.

Denne moren sier at selv om hun ikke var sint på saksbehandleren og hun opplevde fosterhjemmet som godt, var det likevel vanskelig å være seg selv. Hun hadde ikke stor nok tillit til barneverntjenesten til at hun kunne si det hun ville av redsel for at det kunne skade henne ved en senere anledning. Hun opplevde at hun ble veldig liten og alene dersom hun måtte forklare noe til barnevernet som fosterforeldrene hadde fortalt om henne. Hun hadde heller ingen tro på at det var henne de ville tro på dersom det ble hennes ord mot fosterforeldrenes. Derfor var det viktig for henne å ha med en person hun stolte på og som kunne forklare eventuelle påstander.

Denne samme moren fortalte om en episode der hun var på ferie med barna:

Hvis jeg på tull sa til barnevernet at det var slitsomt å dra på ferie med tre barn, da vrent barnevernet på at kanskje jeg ikke skulle få lov til å ha de en uke på ferie for jeg ble jo så slitne. Alle foreldre kan bli slitne av å dra alene med tre unger på ferie! Da opplevde jeg at jeg ikke kunne være meg og være åpen, for jeg opplevde at det ble brukt imot meg. Ikke kunne jeg grine for da var jeg psykisk ustabil og ikke kunne jeg ble sint for da var jeg i hvert fall psykisk ustabil. Det var veldig slitsomt, men samtidig opplevde jeg at jeg hadde et greit samarbeid med barnevernet, for jeg visste at hvis jeg ikke hadde det så ville det også bli brukt imot meg.

Denne moren beskrev det som slitsomt og ikke kunne være seg selv. Hun mente at det var vanskelig å være åpen i møte med barneverntjenesten fordi hun var redd det kunne bli brukt mot henne. Hun fortalte at dersom hun gråt eller ble sint kunne det ble misforstått av barnevernet. Hun opplevde da at hun måtte holde tilbake følelsene sine. Begge disse utsagnene fra denne moren forteller at det opplevdes som vanskelig å være åpen og ærlig mot barneverntjenesten. Dette ”skuespillet” kan utgjøre et hinder for å få til et godt samarbeid mellom mor og barnevern, og kan føre til at foreldre ikke får den hjelpen og oppfølgingen de ønsker og har behov for. Christiansen (1992) kaller dette for en strategisk tilpasning mens det for barneverntjenesten kan oppleves som et samarbeid. I denne sammenhengen kan det være interessant å trekke fram far sitt utsagn om å være seg selv i møte med barneverntjenesten.

Jeg vil ikke la de ødelegge min personlighet, Martin personen.

Denne faren var klar på at han var seg selv, uansett hva barneverntjenesten måtte tenke om det. Han var opptatt av at han ikke skulle endre personlighet for å få til et samarbeid med barnevernet. Backe-Hansen (2001) sier at i vurderinger av omsorgssvikt blir mødre ofte fremstilt som utilstrekkelige og faren som fraværende. Når en slik familieforståelse legges til

grunn kan det hende at far i denne studien ikke hadde opplevd en slik stigmatisering i form av utilstrekkelighet fra barnevernet som mødrene hadde, og ikke trengte å skille mellom det han fortalte til barnevernet og det han sa til andre. Samtidig kan fedre oppleve at de blir oversett som omsorgspersoner og føle seg ekskludert fra kontakt med barnevernet.

5.3 Hva kan ha betydning for et godt samarbeid?

I denne delen vil jeg belyse utsagn fra informantene som kan ha hatt betydning for om de opplever samarbeidet som godt. Foreldrenes behov er forskjellige, men mange trenger råd, veiledning og ulike støttetiltak for å bedre sin foreldrekompetanse og livssituasjon (Veileder 2009).

5.3.1 Bekreftelse og støtte fra saksbehandler

Tilknytning og tilhørighet er viktig for et barn. Tilknytning betegner en tilbøyelighet til å knytte nære følelsesmessige bånd til bestemte individer som kan gi beskyttelse, trøst og ro (Hart og Schwartz 2011). Skal et barn oppleve tilknytning og tilhørighet i en fosterfamilie må foreldrene frigi barnet til ny tilknytning og tilhørighet samtidig som de som de opprettholder interesse og engasjement i barnet. Muligheten for å klare det kan øke dersom de bli møtt med respekt og støttet som verdifulle. For å få en følelse av å bli respektert må foreldrene bli lyttet til og få en opplevelse av å bli tatt på alvor (Bunkholdt 2002).

En mor fortalte om sitt møte med barneverntjenesten.

Saksbehandleren var utrolig flink å gi komplimenter om hvor flink jeg var, og jeg var jo flink.

Selv om denne moren ønsket barnet tilbake og var svært uenig i barnevernets vurderinger om ikke å tilbakeføre barnet hennes, klarte hun å ta til seg komplimentene fra barnevernet og satte pris på at de så og bekreftet henne. Årsaken til at hun klarte å ta til seg komplimenter kan være at hun opplevde de som ærlige og godt ment. Det kan også være at mor var i en sårbar situasjon som gjorde at hun trengte ekstra oppmerksomhet og tilbakemelding, og ros fra barnevernet endret hennes oppfatning til saksbehandleren. I mors øyne var saksbehandlerens evne til å gi ros en av faktorene som gjorde at samarbeidsklimaet var greit.

En mor fortalte at hun fikk være med i prosessen å velge fosterhjem og at det hadde stor betydning for henne og samarbeidet videre. Hun opplevde at hun ble hørt, og at hennes mening ble tillagt vekt:

Jeg fikk bli med i prosessen med å velge ut fosterhjem. Jeg tror det var tre familier barneverntjenesten hadde funnet. Jeg fant tonen med den første familien vi besøkte. Da sa jeg at jeg ville dette skulle være fosterhjemmet til datteren min. Barneverntjenesten var enig og da ble det fosterhjemmet til datteren min.

For denne moren var det en lettelse at barnet ble plassert i et hjem hun gikk god for. Da kunne hun lene seg tilbake og senke skuldrene for hun visste at barnet hennes hadde det bra. Noen av foreldrene i Højer (2007) sin undersøkelse, som hadde vært med i planene om barnets plassering, hadde en opplevelse av å bli hørt av barneverntjenesten. Opplevelsen av å bli tatt på alvor og hørt er viktig for alle mennesker. I Slettebø (2008) sin studie var flere av foreldrene misfornøyde med påvirkningsmulighetene i sakene om omsorgsovertakelse. De ønsket å komme med forslag om hvor og hvordan plasseringen skulle gjennomføres.

5.3.2 Tanker om tilbakeføring. Resignasjon og positiv akseptering

Christiansen (1992) framhevet tre faktorer som avgjørende for hvordan foreldrene opplevde kontakten med barneverntjenesten i en undersøkelsesfase; i hvilken grad familien selv hadde akseptert det problemet som dannet utgangspunkt for meldingen, hvordan barneverntjenesten taklet aggresjon, kritikk og protester i de første møtene og hvordan barneverntjenesten greide å få fram og forstå de problemoppfatninger som lå til grunn. De jeg intervjuet var ikke i en undersøkelsesfase, men det var noen av faktorene til Christiansen (1992) som var gjenkjennbare. Det som handlet om akseptering av problemet var spesielt gjenkjennbart. Moldestad og Skilbred (2009) og Ellingsen (2006) fant i sine studier at enighet i beslutningen om omsorgsovertakelse, var viktig for mødrenes tilfredshet med kontakten med barneverntjenesten. I min undersøkelse var det ingen som i utgangspunktet var enig i at barnet ble plassert, men tre av foreldrene hadde likevel akseptert plasseringen etter hvert. De hadde vært gjennom ulike prosesser, og alle hadde vært gjennom sinne og motstandsfasen fra starten. En av foreldrene aksepterte omsorgsovertakelsen etter cirka tre år. Hun mente at det hadde vært noen omkostninger for henne å komme til den beslutningen.

Når jeg ser tilbake var jeg i forsvar hele tiden. Jeg mener mye av ansvaret lå på meg. Da datteren min ble fire år bestemte jeg meg for at jeg absolutt ikke skulle prøve å få henne tilbake.

Det handlet også om å akseptere at det nå var fosterforeldrene som barnet hennes hadde knyttet seg sterkest til, da hun hadde bodd der siden hun var baby. Det var likevel viktig for mor å vite at hun hadde en rolle i datterens liv.

Jeg måtte etter hvert akseptere at det var fosterforeldrene som var de psykologiske foreldrene til datteren min, men så var jeg favorittperson nummer en etter dem. Hele veien har jeg aldri vært i tvil om det, men der har vært mange kameler å svelge på veien.

Det er betydningsfullt for foreldrene å vite at de betyr noe for barna sine, selv om barna ikke flytter hjem igjen. Tankene om en gjenforening trenger ikke være det samme som å flytte hjem til det opprinnelige foreldrehjemmet. Det kan også bety utvidet kontakt og en økt tilgjengelighet til barna, og til deres hverdagsliv (Højer 2007).

Moldestad og Havik (2003) viste til at graden av gjensidig tilfredshet og misnøye med barnevernet var knyttet til blant annet om foreldrene erkjente og aksepterte at barnet opplevde tilhørighet i fosterhjemmet, og at de ikke hadde som mål at barnet skulle ha en eksklusiv tilknytning til dem.

Holtan og Eriksen (2006) fant i sin studie at mødre som hadde barn i fosterhjem mente at de fremdeles hadde status som mødre mens de definerte fostermor som var daglig ansvarlig for barnet. Det å være mor (biologisk mor) og det å gjøre moderlige oppgaver (fostermor) ble i deres studie oppfattet som separate. Moren i ovennevnte sitat bekrefter dette ved å kalle fosterforeldrene som psykologiske foreldre, det vil si de som gjøre foreldreoppgaven, men det endrer ikke på at hun er en viktig person for datteren ved å være mor.

I Moldestad (2007) sin studie var det flere foreldre som uttrykte frykt for å miste den nære kontakten med barnet sitt. De sa at det hadde hjulpet dem dersom fosterforeldrene hadde sagt at de verken kunne eller ville erstatte dem. De skulle være i tillegg, ikke i stedet for.

Foreldrene i Moldestads studie som aksepterte at barna var i fosterhjem, som likte fosterforeldrene og som følte seg verdsatt av dem, var ikke engstelige for at fosterforeldrene skulle ta deres plass. En mor fortalte om hennes møte med fosterforeldrene og hvordan deres uttalelser om rollen sin trygget henne.

De skulle ha et fosterbarn, men aldri ta over som foreldre. De sa de skulle hjelpe barnet og mor å komme sammen igjen. Da var det liksom helt greit for meg.

Fosterforeldrenes utsagn om at de ikke skulle erstatte mor, trygget mor på at det var hun som var mor uansett, og gjorde at hun ikke følte sin posisjon truet. Samtidig ønsket hun å få barnet tilbakeført og kjempet for det til hun til slutt opplevde at slaget var tapt.

Da bare bestemte jeg meg for at nok er nok og at jeg ikke klarte mer. Jeg følte jeg gikk mot en strøm som jeg ikke klarte å vinne over likevel. Men jeg synes det var veldig urettferdig. Jeg tror det ble et avsluttet kapittel i livet mitt at jeg slapp å gå og vente på en ny rettssak. Når jeg bestemte meg for ikke å prøve å få det tilbake så kunne jeg konsentrere meg om livet mitt og bli meg selv igjen.

Denne moren opplevde rettssakene som veldig belastende. Hun var ikke enig i beslutningen om at barnet skulle bli boende i fosterhjemmet, men så etter hvert at slaget var tapt. Hun beskrev at livet hennes stod på vent mens ”kampen” for å få barnet tilbake pågikk. Når hun da bestemte seg for å akseptere plasseringen, opplevde hun at barnevernet var mer åpen for å gjennomføre hennes ønsker om samvær.

Den dagen jeg skrev under papirene på at de skulle bli i fosterhjemmet så ble alt annerledes i barnevernet. Da fikk jeg ha barnet i påskeferien. Før fikk jeg ikke det for de sa det var skadelig for barnet med for mye samvær.

Her opplevde mor at barnevernet endret seg i møte med henne da hun hadde akseptert omsorgsovertakelsen. Hun hadde tidligere fått høre at barnevernet mente det var skadelig for barnet å utvide samværet for eksempler i ferier. Åpningen for å gjennomføre økt samvær kan være at barneverntjenesten ønsker å kompensere for en følelse av å skyldes mor noe. De kan ha et ønske om å gi mor noe tilbake når hun innfridde deres ønske om å akseptere omsorgsovertakelsen. På en annen side kan det også tenkes at kontakten mellom barn og mor ble bedre, da fokuset ikke lenger var tilbakeføring, og at barnevernet mente at økt samvær var positivt for barna.

En mor opplevde den langsiktige plasseringen av barnet sitt som uforståelig. Hun mente at situasjonen kunne endre seg, og at det ikke var noen selvfølge at barnet hennes skulle bo i fosterhjemmet til han var voksen.

Hvem kan se inn i framtiden? Hvem kan vite hvordan det går med meg og hvordan det går med andre? Det er ingen som kan vite det!

Denne moren var usikker på hva barneverntjenesten tenkte om tilbakeføring av sønnen hennes. Hun mente at forholdene kunne endre seg, og det var vanskelig for henne å forholde seg til at sønnen hennes skulle være i fosterhjemmet over lengre tid, kanskje til han ble voksen. Kapp og Vela (2004) sin studie viste at det var større sjans for at foreldrene opplevde tilfredshet med barnevernet når saksbehandleren arbeidet sammen med dem for å få barnet tilbakeført.

I barnevernloven står det at barneverntjenesten skal følge nøye med på utviklingen til de barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for, og likeledes utviklingen til deres

foreldre. Vedtaket skal oppheves i fylkesnemda når foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Det skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, slik at det kan føre til alvorlige problemer for barnet dersom det blir flyttet (Barnevernloven 17. juli 1992). Det kan være utfordrende for barneverntjenesten og ivareta alle partene i disse spørsmålene. På den ene siden skal det ivareta barnet slik at det får ro og mulighet for å knytte seg til fosterhjemmet. I tillegg skal de støtte og veilede fosterforeldre slik at tilknytning til barnet blir best mulig. Samtidig skal de ivareta biologiske foreldre og følge med i utviklingen deres om de kan bli gode nok foreldre til å få barnet tilbakeført. Det er ulike behov å ivareta, og det kan være vanskelig for barneverntjenesten og være direkte og åpen mot foreldrene på sine vurderinger i saken.

I Slettebø (2008) sin studie kom det fram at foreldrene stilte de samme spørsmålene flere ganger til saksbehandlerne om redegjørelsen for saker som omhandlet omsorgsovertakelse. Slettebø mente det kunne være et uttrykk for at de ikke fikk gode nok svar, for eksempel at de ansatte hadde problemer med å redegjøre for skjønnsmessige vurderinger, og ulike saksbehandlere kunne vurdere saker ulikt. Andre undersøkelser har også pekt på at foreldre mangler en forståelse av barnevernets handlingsmåter (Uggerhøj 1996, Erstad 2000).

Kommunikasjon kan være problematisk når virkeligheten ser ulik ut fra person til person. Dersom saksbehandlerne ikke når fram med budskapet, kan det oppstå en kommunikasjonssvikt (Røkenes og Hanssen 2006). Det kan hende i situasjonen der mor ikke forsto intensjonen med barnevernets vurdering, at relasjonen mellom mor og saksbehandler ikke var god. En god relasjon skaper trygghet og tillitt og det er da en større mulighet for at vurderingene fra saksbehandlerne blir møtt med troverdighet fra foreldrene.

5.3.3 Utsveksling av informasjon og oppfølging den første tiden etter en omsorgsovertakelse

Informasjon er en viktig forutsetning for å kunne medvirke aktivt i sin egen sak. Ofte vet ikke foreldrene hvilke spørsmål de skal stille i situasjonen, og det kan være vanskelig å få med seg informasjonen som blir gitt før omsorgsovertakelsen. Foreldre kan ha behov for informasjon om selve plasseringen av barnet, plikter, rettigheter og organisering. Videre har de ofte behov for å vite om barnets utvikling i fosterhjemmet og på andre arenaer, og de trenger å bli orientert om ulike hjelpetiltak (Veileder 2009). Foreldrene føler seg ofte usikre på barneverntjenesten sin vurdering av saken, og åpenhet er derfor viktig for at foreldrene skal oppleve trygghet og vise engasjement.

Ønske om utveksling av informasjon mellom foreldre, barneverntjeneste og fosterforeldre var et sentralt tema i intervjuene med foreldrene. De fleste opplevde at de fikk for lite informasjon både om rettigheter etter omsorgsovertakelsen og om barnets dagligliv i fosterhjemmet.

En mor hadde selv tatt initiativ til å møtes for å utveksle informasjon mellom henne, fosterforeldrene og barneverntjenesten. Dette møte opplevde hun som viktig og positivt, men mente at dersom hun ikke hadde bedt om det ville det ikke blitt noe av.

Vi har møter med barneverntjenesten og fosterforeldrene to ganger i året for jeg vil det. Hvis ikke jeg hadde foreslått det hadde de aldri hatt det.

Det var flere år siden omsorgsovertakelsen var blitt gjennomført. Det kan være lettere for foreldre som har hatt kontakt med barnevernet over tid å vite hva de har krav på og formidle det til barnevernet på en god måte. Det kan være vanskeligere for foreldre som nylig har mistet omsorgen for barnet sitt å stille krav til barnevernet, vise engasjement og delta aktivt i sin egen sak. En mor som sier noe om dette i intervjuet:

Det er veldig mye informasjon som ligger der på nettet hvis jeg vil vite hvilke rettigheter jeg har. Jeg spurte en gang barnevernet og de hadde ikke noe svar til meg så da måtte jeg lete etter det selv. Jeg er ikke så veldig flink til å finne ut om ting, det blir mye lesing, og så skal du huske det du leser. Det er vanskelig siden jeg har konsentrasjonsproblemer.

Hun opplevde informasjonen fra barneverntjenesten som utilgjengelig og lite forståelig. Hun hadde en opplevelse av at hun var selv ansvarlig for å finne ut hvilke rettigheter hun hadde og synes det var vanskelig terreng å finne fram i. Hun var også usikker på om hun var ansvarlig for å innhente informasjon om møter og annet som angikk sønnen.

Jeg får ikke vite når det er foreldremøte og sånne ting, men hvis jeg hadde spurt hadde jeg sikkert fått vite det.

Hun hadde selv foreslått et møte for å utveksle informasjon mellom henne, fosterforeldre og barneverntjenesten, men barneverntjenesten valgte da å møte fosterhjemmet og mor hver for seg. Kommunikasjon er mer enn ordene som blir sagt og vårt kroppsspråk, jamfør Ulleberg (2004). Her tolket mor at barneverntjenesten ikke ønsket å møte henne sammen med fosterhjemmet som noe negativt. Hun reagerte ut i fra hvem hun er og hva hun har erfart tidligere. Barneverntjenesten kan ha ulike grunner til å ha møtene separat, men for denne moren var det uforståelig og hun ble mistenksom og usikker på hva de snakket om når hun ikke var til stede.

En far opplevde informasjonen fra barnevernet som god i den ene kommunen, mens i den andre kommunen opplevde han den som veldig dårlig.

Saksbehandleren fortalte hvilke rettigheter jeg hadde og alle mulighetene jeg kunne gå for å få det bedre. Det synes jeg var veldig bra. Det gjør de ikke på den andre plassen. Der tar de ungen din så er det "hadet". Hvis du vil noe, må du gå gjennom advokat.

Far opplevde her at den ene barneverntjenesten ga ham nok informasjon, og han hadde en oppfatning av at barnevernet ønsket å bidra med at han skulle få det bra. Han hadde motsatt opplevelse med den andre barneverntjenesten, der han følte seg avvist og hadde en opplevelse av at hvis han skulle oppnå noe så måtte han ordne det selv.

Hvis barnevernet tar utgangspunkt i sin egen problemdefinisjon, og helt eller delvis overser foreldrenes opplevelse av situasjonen, kan det få store konsekvenser for barnevernets muligheter til å utvikle et samarbeid med foreldrene (Sandbæk og Tveiten 1996). Far var i en avmaktsposisjon til barneverntjenesten der han hadde en opplevelse av å være objekt for dens vurderinger og mobiliserte da til kamp, jamfør Christiansens (1996) mening om barnevernets definisjonsmakt. Det dreier seg ofte om en protest mot å bli definert, mot å bli fortalt av andre hvordan vanskene bør oppfattes, og hva som bør gjøres med dem. Slettebø (2008) sier at informasjonsbehovet kan forstås på ulike måter. Informasjonsinnhenting kan være et uttrykk for ønsket om å posisjonere seg som ansvarsfulle foreldre overfor instanser som de har vært i konflikt med. I dette kan det ligge et verdighetsprosjekt der de søkte etter anerkjennelse og respekt fra fagfolk som tidligere hadde skapt følelser av avmakt og nederlag. I fars tilfelle kan det ha vært en intensjon å sette den ene barneverntjenesten i et godt lys for å forsterke det negative hos den andre barneverntjenesten som han var i konflikt med.

Foreldrene jeg intervjuet var opptatt av at de fortsatt regnes som foreldre. Alle med unntak av en forelder syntes ikke barneverntjenesten ga god nok informasjon hverken om rettigheter eller om barnets utvikling og spesielle hendelser. Holtan og Eriksen (2006) og Moldestad og Skilbred (2009) bekreftet dette i sine undersøkelser. De mente at ønsket om mer og bedre informasjon om barnets situasjon kunne ses som et uttrykk for foreldrenes sterke bevissthet om at de fortsatt oppfattet seg som barnas foreldre, og at de ønsket å bli betraktet som det. Foreldrene i Slettebø (2008) sin avhandling etterlyste en aktiv problemløsning fra barnevernets side. De ønsket regelmessige møter hvor de sammen med fosterforeldrene og saksbehandlerne kunne utveksle informasjon og legge planer for samvær i fellesskap. De savnet regelmessig informasjon om hvordan det gikk med barna mens de bodde i fosterhjem.

Når plasseringen av barnet skjer mot foreldrenes ønske, oppleves omsorgsovertakelsen ofte som en devaluering av dem selv både som foreldre og som mennesker. Fratakelse av omsorgen for barnet vil for de fleste være en traumatisk hendelse, og den kan utløse en

psykisk krise (Veileder 2009). De foreldrene jeg intervjuet hadde ulike opplevelser, men det var enighet fra alle at det hadde vært en traumatisk hendelse. Tre av foreldrene mente at de på det tidspunktet omsorgovertakelsen skjedde ikke var i stand til eller klar for å ta imot hjelp. På spørsmål om de ønsket hjelp i form av samtaler og støtte fra barneverntjenesten svarte de følgende:

Jeg tror ikke jeg hadde vært klar til og tatt imot det.

Jeg tror at samme hva tilbud de hadde kastet i hodet mitt så hadde jeg aldri tatt imot det.

Jeg fikk aldri tilbud om å snakke med noen, men det har gått greit uten. Det er viktig at de ikke presser seg på, det må være ønskelig fra personen å ta imot hjelp.

Disse foreldrene mente at det ikke var noe barneverntjenesten kunne ha gjort for å hjelpe de over krisen. De hadde et rusproblem da barnet ble plassert, og har hatt oppfølging av rusvernet. Det kan tenkes at rusomsorgen har hatt en viktig oppfølgingsfunksjon med foreldrene, ikke bare i forhold til rusproblemet, men også i forhold til å miste omsorgen for sine barn. Det ble ikke spurt direkte om det i intervjuet, men foreldrene beskrev kontakten med rusomsorgen som god. Det kan ha en sammenheng med at de mente de ikke trengte oppfølging fra barnevernet på det tidspunktet. Ellingsen (2006) bekrefter dette i sin studie der to av mødrene opplevde at rusomsorgen hadde ivaretatt en viktig oppfølgingsfunksjon også i forhold til å miste omsorgen for sitt barn.

Den fjerde foreldren fortalte om sin erfaring den første tiden etter omsorgovertakelsen. Hun savnet mer oppfølging etter at sønnen hennes ble plassert i fosterhjem.

Jeg fikk ikke noe spesielt tilbud fra barneverntjenesten slik at de tok kontakt med meg personlig. Det var ikke sånn at de snakket med meg om hvordan jeg hadde det. Det var mer fokus på å kjøre meg til fosterhjemmet for at vi skulle bli kjent med hverandre, og for å lage en plan for videre treff med fosterforeldrene. Jeg valgte i stedet å prøve å få litt hjelp fra behandleren min for å prøve få en annen tankegang for at jeg ikke skulle bli syk igjen. Men han har jo så mye å gjøre så han prioriterer ikke meg for han ser det går fint med meg nå. Jeg har ikke så ofte samtaler med han lenger, men han har vært en støtte til å klare tanken på at jeg ikke har det livet med sønnen min lenger.

Mor hadde behov for å bearbeide den krisen hun fikk da barnet ble flyttet. Barneverntjenesten var i hennes tilfelle mest opptatt av de praktiske tingene som å lage plan for samvær og kjøre henne til fosterhjemmet.

Det kan være utfordrende for barneverntjenesten å klare å se de ulike behovene foreldrene har. Enkelte foreldre er klare på hva de trenger, andre er mer tilbakeholdne, mens noen er avvisende. Likevel vet man at å miste omsorgen for et barn ofte utløser en krise og at de aller

fleste trenger noen, enten det er i nettverket eller en fagperson. Denne moren hadde allerede en behandler, men hun opplevde at han ikke hadde den tiden hun trengte. Selv om behandleren skulle behandle den psykiske lidelsen opplevde mor at han også hadde ivaretatt hennes behov for støtte til å klare tanken på livet uten sønnen boende hjemme. Mors uttalelser gir et tydelig bilde på hvordan foreldre kan oppleve å bli skilt fra barnet sitt, og hvor hardt det kan være å venne seg til tanken om å fortsette å leve livet sitt uten barnet. Slike reaksjoner kan ut i fra et foreldreperspektiv fremstå som lett å forstå og sette seg inn i.

Ellingsen (2006) fant i sin studie at mødre opplevde at deres kontakt med barneverntjenesten var knyttet til spørsmål om samvær mellom mor og barn. Dette kombinert med at møtene med barneverntjenesten var sjeldne, gjorde at de ikke opplevde kontakten med barnevernet som oppfølging.

Buber (I Nordby 2012) mente at det var nødvendig å være tilstede for andre psykologisk, ut fra deres behov og ønske om dialog. I mors tilfelle ønsket hun noen som klarte å forstå hva hun trengte, for det var vanskelig for henne å fortelle det selv. For å kunne få innsikt i foreldrenes behov for oppfølging er det i følge Buber nødvendig som fagperson å være aktive deltakere, slik at det er mulig å forstå hva som er viktig fra foreldrenes perspektiver. Man må da være interessert i dialog og ikke kun formidle viten som man på forhånd har tenkt at foreldrene skal vite noe om.

5.3.4 Relasjon til saksbehandler

Folkesson (1996) drøfter forholdet mellom individets opplevelse av sin virkelighet og den samfunnsmessige tendensen til å objektivere, for eksempel brukere av tjenester. Selv om relasjonen mellom myndighetene og individet fører med seg en viss objektivering, mener han at profesjonelle hjelpere kan overvinne dette ved å gjøre brukeren til en ansvarlig og likestilt person. Dette betyr ikke at profesjonelle hjelpere skal sette seg ut over lovgivningen eller institusjonens rammer, men erkjenne at ingen kan gi fra seg ansvaret for eget livsprosjekt til en annen. Det subjektive ansvaret for eget liv vil alltid være en personlig sak. Erkjennelsen om at det faktisk dreier seg om andres liv, kan legge grunnlaget for en ydmyk og lyttende holdning i møte med de som av ulike årsaker kommer i kontakt med en offentlig instans som for eksempel barnevernet.

Denne studien tyder på at relasjonen til saksbehandler er av stor betydning for opplevelsen av et godt samarbeid med barneverntjenesten. Tre av foreldrene jeg intervjuet omtalte

saksbehandleren positivt. De opplevde at saksbehandlerne viste at de brydde seg om dem og spurte hvordan det gikk. Gjennomgående for de jeg intervjuet, var at de opplevde at saksbehandleren kjente dem og saken. For en mor var det viktigere at saksbehandleren kjente saken og historien hennes, enn at kjemien mellom dem var god.

Jeg har skiftet veldig mange saksbehandlere opp gjennom årene. Nå har jeg henne jeg liker minst, og det er på grunn av at det var hun som kjente saken min best til slutt.

For denne moren var det en trygghet at saksbehandleren visste hvilke ressurser hun hadde.

Hun sier videre:

Når det ble skiftet saksbehandler og jeg fikk en ny rusperiode igjen, så ba jeg om å få en spesiell for jeg følte at da er det i hvert fall en som kjenner meg, vet hvem jeg er og hva jeg er god for. Hvis jeg hadde fått en ukjent saksbehandler som ikke kjente meg, og med barnevernet sin holdning til rus mange ganger, da er det jo ” bang, bong, bang” omsorgsovertakelse. Hvis det var en person som ikke kjente meg og visste hva jeg var god for vet jeg ikke hva som hadde skjedd. Nå fikk jeg en som har kjent meg som har sett prosessene jeg har gått gjennom.

Mor fortalte at hun fikk velge ny saksbehandler da den gamle sluttet. Det var viktig for mor at barnverntjenesten kjente henne fra tidligere og ikke så på henne som en rusmisbruker, men som en god mor som i perioder hadde problemer med rus. Med et systemisk perspektiv kan man si at saksbehandleren så mor i den sosiale sammenheng hun inngikk i. Det vil si hun så mor i en større helhet og ikke bare at mor var rusmisbruker.

”Klienten er ekspert på seg selv” (Anderson 2003). Hovedpoenget i denne uttalelsen er at det ligger en respekt for klienten i tenkningen som gir frihet i møter med mennesker. Frihet fra fordommer i forhold til teoribaserte årsakssammenhenger (Reichelt 2001). For mor var det viktig at saksbehandleren kjente henne og tillot at hun var en ekspert på seg selv. Hun var redd at barnevernets fordommer når det gjaldt rusmisbruk ville føre til at hun ikke fikk lov å være med i en diskusjon/samtale om sin livssituasjon. Hun fryktet at dersom hun fikk en ukjent saksbehandler kunne han eller hun innta ekspertrollen om hennes situasjon, i stedet for at de arbeidet sammen for å finne gode løsninger. Mor hadde møtt fagpersoner i barnevernet som hun hadde tillitt til og som stolte på hennes vurderinger.

Det at saksbehandleren brydde seg og spurte hvordan det gikk, opplevde foreldrene som positivt. De ønsket å snakke om seg selv og sine liv, ikke bare om det som handlet om samvær og avtaler. Det at saksbehandler lar foreldrene få mulighet til å fortelle om seg selv, øker muligheten for å bli bedre kjent og et innblikk i hvem disse foreldrene er. Højer (2007) fant i at det var viktig for klienten at saksbehandleren viste interesse for han eller henne. Hun sa at en sterk og bærende relasjon med saksbehandler var av stor betydning, og at en slik

relasjon kunne bidra til at foreldrene følte seg akseptert. Schofield mfl. (2011) bekreftet dette i sin undersøkelse. Her ble det pekt på foreldrenes behov for å bli møtt med respekt og empati fra saksbehandlerne. For foreldrene kan saksbehandleren være den personen de snakker mest personlig med av alle deres kontakter. Det fører til at de knytter seg til saksbehandleren, ikke bare som profesjonell, men som person. Dersom saksbehandleren slutter eller får andre arbeidsoppgaver, kan det oppleves som krenkende (Sandbæk 2001).

Far fortalte om sin opplevelse i møte med saksbehandleren.

Saksbehandleren har spurt mye hvordan det gikk med meg, hvordan det var med jobb og utsikter, og viste at hun brydde seg. Hun var min saksbehandler i 5 – 6 år. Hun var yngre enn meg, og vi hadde møter 2 – 3 ganger i året. Hun spurte hvordan det gikk med jobben, hus og hjem og alt sånn. Hun fikk vite om meg, hvordan det gikk når jeg hadde samvær, og hun ga meg feedback på utviklingen til sønnen min sine lesevaner når han byttet skole. Den erfaringen jeg hadde med henne har hun overført til den saksbehandleren jeg har nå. Den nye saksbehandleren har lest alle papirene mine, og hun har sett at jeg har fulgt opp alle møtene jeg har hatt.

For far var ikke alder på saksbehandler eller antall møter viktig for oppfatningen av samarbeidsrelasjonen. Det som var viktig i fars øyne var at saksbehandleren var interessert i han som person, og at hun kjente til sønnen hans og klarte å formidle hvordan det gikk med ham på skolen. Far opplevde at saksbehandleren hadde en ekte interesse for hans situasjon. Han var ikke negativ til skifte av saksbehandler for han erfarte at barnevernet klarte å overføre informasjon om saken hans på en god måte. Far sa også noe om hvordan kontakten med saksbehandler kan foregå.

Jeg kan jeg ringe saksbehandler og si hei, nå jeg ønsker å ha en samtale angående sønnen min, og så kan vi avtale hvilken dag jeg kan komme. Jeg kan si hva jeg mener om for eksempel min sønns utvikling og jeg opplever jeg blir hørt og de gir meg feedback på det jeg sier. De kan også være åpne på hva de tenker om situasjonen.

Far var trygg i kontakten med barnevernet. Han visste hvem han skulle kontakte og visste hva han skulle snakke med barnevernet om i møte. Han opplevde å få tilbakemelding på det han mente og sa, og han formidlet at han ble hørt av barneverntjenesten. Relasjonskompetanse beskriver Røkenes og Hanssen (2006) som å forstå og å samhandle med mennesker på en god og hensiktsmessig måte. De sier videre at en fagperson primært skal forholde seg til brukerens behov og ikke søke å dekke egne behov på bekostning av den andre. Fagpersonen må være i stand til å etablere en relasjon, vedlikeholde en relasjon og avslutte en relasjon på en god måte. Relasjonskompetanse handler blant annet om å kjenne seg selv, å forstå den andres opplevelse og å forstå hva som skjer i samspillet med den andre.

Kommunikasjon kan være en sirkulær prosess. I de ovennevnte sitater er far og saksbehandler en del av et samspill der de hele tiden gir hverandre tilbakemeldinger. En tilbakemelding er en reaksjon på en handling. Det kan være at far gir saksbehandleren en positiv tilbakemelding på hennes handlemåte ved å følge opp avtaler og ha en væremåte som oppfattes positivt av saksbehandler. De kommer da inn i et positivt samhandlingsmønster eller med andre ord et sirkulært samspill som oppleves som positivt. Foreldrenes vektlegging av relasjon til saksbehandler støttes av forskning fra terapifeltet som har vist at relasjon til behandleren står for 30 prosent av det som er virksomt i behandlingen (Duncan, Sparks og Miller 2001).

En mor som ikke hadde samme opplevelse som far i utvalget, uttrykte et ønske om at saksbehandleren skulle kjenne henne bedre.

Saksbehandleren jeg har nå er veldig hyggelig. Hun gir meg klem når hun går, og hun er glad når jeg får lov til å se sønnen min. Men jeg har på en måte alltid ønsket at jeg kunne sagt mer og at jeg kunne ringt henne og spurt om hun ville ta en kopp kaffe hos meg for eksempel og så kunne jeg fortalt hvordan jeg følte og hadde det.

Hun mente at dersom saksbehandleren hadde blitt bedre kjent med henne hadde det vært lettere å kunne si det hun mente. Hun hadde mye på hjertet og mange spørsmål hun ikke våget å spørre om, men som hun tenkte ville endre seg dersom de ble bedre kjent. Uggerhøj (1996), som har studert samarbeid og kommunikasjon mellom de profesjonelle og utsatte familier, samlet familiens egne beskrivelser av den hjelpsomme relasjonen i tre begreper: engasjement, menneskelighet og ærlighet. Han påpekte at foreldre la vekt på enkle ting som å snakke forståelig, oppføre seg vennlig uten å bli en personlig venn, kunne småprate litt både før og etter det alvorlige og at vurderinger ble formidlet på en åpen måte.

Den samme moren sa noe om hvordan det opplevdes å være i en rettssal der personer hun ikke hadde tillitt til og som hun mente ikke kjente henne, snakket om henne og sønnen hennes i flere timer:

Det er det som er feilen mange ganger at journalen din blir skrevet av mange forskjellige saksbehandlere og så vil det ikke stemme noen ting. Det er ofte skifte av saksbehandlere og dermed ingen som følger en lenge over tid. Den rettsaken varte i 2 dager. Den ene dagen varte den fra morgen til kveld omtrent. Det var ganske hardt, og jeg syntes det var rart, at hun som jeg hadde snakket med 3 ganger, kunne sitte der i 2 – 3 timer og bare fortelle om meg og min sønn. Hun kjenner ikke meg og sønnen min, men likevel klarte hun uttale seg om oss.

For denne moren kan det tenkes at det var spesielt vanskelig under rettsaken og ha en saksbehandler som hun ikke kjente. En relasjon oppstår ikke av seg selv, men er et resultat av samhandling mellom klient og fagperson (Røkenes og Hanssen 2006). Det kan hende at mor

hadde hatt en annen opplevelse i retten dersom hun var trygg og hadde tillitt til saksbehandleren.

”Det å tone seg inn mot den andres verden og sette seg inn i de andres følelser som aktiviseres i kontakten med barnevernet, kan sees som den første barrieren som må overskrides i kommunikasjonen for å oppnå innsikt og forståelse” (Erstad 2000:14). For mor i ovennevnte sitat handlet det om å formidle hele sin komplekse livssituasjon. Hun hadde et ønske om at barnevernet skulle bli kjent med henne og få vite hva hun stod for, og at bilde barnevernet hadde av henne ville som følge av dette endre seg. Hun opplevde at barnevernet ikke hadde sammenhengen i hennes historie, og det var ingen person i barnevernet hun hadde en nær relasjon til. Det de visste om henne hadde de lest i rapporter/journaler som var skrevet av andre. Beskrivelser av personer omfatter mye, for eksempel historier, diagnoser, konklusjoner, behandlingsplaner, journalnotater, kommentarer, meninger med mer. Fagmiljøene har ofte ambisjoner om å lage nøyaktige eller identiske beskrivelser av klienter. Imidlertid oppfatter de fleste at enhver beskrivelse av en klient aldri kan bli den ene og rette beskrivelsen, men bare en av mange mulige beskrivelser (Andersen 2002). Møtet mellom barnevernet og mor kan beskrives som møtet mellom to verdener hvor barnevernets fokus handlet om det som var relevant for saken, mens for mor var det en kompleks livssituasjon som ikke kunne deles opp i deler. Kontakten med barnevernet ble da lite meningsfullt for mor og opplevdes som utrygg.

Skjervheim og Buber (I Nordby 2012) var opptatt av det problematiske med å gjøre andre mennesker til objekter. Mor opplevde at hun ble definert av andre ut i fra det som stod i rapporter/journaler. Hun savnet å kunne definere sine egne opplevelser som vedrørte omsorgsovertakelsen av sønnen.

Bache-Hansen (2001) sier at dagens økte dokumentasjonskrav, som følger av kravet om å kunne stå ansvarlig for det som er gjort i tilfelle klager og rettssaker, har ført til økt detaljeringsnivå på det som registreres i sakene. Selve detaljeringsnivået gir et inntrykk av virkelighetsbeskrivelser ettersom det tegnes bilde av virkelige, handlende personer. Hun hevder videre at det ikke er mulig å skille tekster fra konteksten de er skrevet i. Det kan bli problematisk å forstå et budskap som hører hjemme i en meningskontekst, og som blir plassert i en annen meningskontekst (Røkenes og Hanssen 2006). For mor var det vanskelig å kjenne seg igjen i det bildet barnevernet tegnet av henne fordi det var en konstruert beskrivelse av henne sett ut ifra barnevernets forståelse.

Problemer i mellommenneskelig kommunikasjon henger ofte sammen med at partene er kommet inn i uheldige samspillmønstre. Negativ respons endrer ikke kommunikasjonsmønsteret (Røkenes og Hanssen 2006). Det å få positiv respons gir næring og trygghet i relasjonen. Når foreldre ikke får respons eller ikke oppfatter hva saksbehandleren mener, øker usikkerheten og det usagte gir næring til mange tanker og fantasier om hva barnevernet har for hensikt (Erstad 2000). Far ga følgende beskrivelse av kontakten med sin saksbehandler:

I samtaler med saksbehandler så får jeg ingen svar. Jeg vet ikke hva hun mener, og jeg får ingen klare svar. Hvis jeg hadde spurt om kaffen var god så ville hun svart : ”ja det er den sikkert.”

Han synes han fikk uklare svar og hadde ingen tillitt til at saksbehandleren ville det beste for datteren hans. Han opplevde det som frustrerende og fikk en avmaktfølelse i møte med et system som ikke ga noen tilbakemeldinger. Dette oppleves som utrygt og uforutsigbart, og det førte til at han mistenkeliggjorde barnevernets intensjoner.

Hvis de profesjonelle behandler folk som brukere eller aktører ved å se på dem som ansvarlige mennesker som den profesjonelle både kan lytte til, være åpen ovenfor og snakke med om svikt og mangler, gir dette andre muligheter. Profesjonelle som tilstreber et samarbeid med foreldre og som ønsker å bygge på familiens styrke, understreker at dette ikke innebærer å lukke øynene for svakheter. For å skape en gjensidig trygghet anses det tvert imot som nødvendig at kontakten bygger på åpenhet for at det finnes både styrker og svakheter (Sandbæk 2001). Samhandlingen mellom barneverntjenesten og far i dette tilfellet var preget av et sirkulært motspill. Barnevernets unnvikende holdning og uklare svar, gjorde far utrygg og avvisende i relasjonen med saksbehandleren. På samme måte kunne fars utrygghet og avvisning opprettholde saksbehandlerens unnvikende holdning. Saksbehandler tenkte kanskje at det som ble sagt ble misforstått og ga derfor uklare svar. Far derimot tenkte kanskje at saksbehandler var uengasjert i ham som person. Atferden ble opprettholdt fordi det de gjorde, fungerte som negativ feedback i samspillet med den andre. I følge en systemteoretisk tenkning må en av partene gjøre noe nytt for at endring skal kunne skje (Røkenes og Hanssen 2006).

Alle foreldrene hadde hatt flere saksbehandlere, noe som kanskje ikke var til å unngå da det var mange år siden omsorgsovertakelsen. Det kunne se ut som foreldrene var inneforstått med at skifte av saksbehandlere var uunngåelig. Det var heller ikke noe gjennomgående trekk at samarbeidet ble dårligere av flere skifter, men det var viktig for foreldrene at saksbehandleren

kjente dem og at god informasjon ble gitt fra en saksbehandler til en annen. Det var viktig for foreldrene at de hadde noen i systemet som hadde kjent de over lengre tid, selv om det ikke alltid var den de forholdt seg til. Andre undersøkelser påpekte at skifte av saksbehandler opplevdes som vanskelig og at det ble vanskeligere å bygge en relasjon og måtte fortelle sin historie om igjen og om igjen (Kapp og Propp 2002, Moldestad og Havik 2003 og Højer 2007). Det kan være flere grunner til at foreldrene har opplevd skifte av saksbehandler forskjellig. En av grunnene kan være, som foreldrene i min undersøkelse påpekte, at informasjon ble overført på en god måte til neste saksbehandler. En annen grunn kan være at foreldrene i denne undersøkelsen var trygge i kontakten med barnevernet og at de da klarte å forholde seg til en ny person på en hensiktsmessig måte. Samspillet ble da kanskje opplevd som positivt og foreldrene og de nye saksbehandlerne kom inn i en god samhandlingssirkel, jamfør Røkenes og Hanssen (2006).

En mor hadde hatt flere saksbehandlere på kort tid, men opplevde ikke det som spesielt vanskelig.

Den første perioden, de første to årene i datteren min sitt liv, hadde jeg fem saksbehandlere som sluttet og flyttet. Jeg har aldri hatt noen konflikter med saksbehandlerne, men en vond situasjon og den hadde jeg jo laget selv.

Mor skyldte å seg selv for det som har skjedd. Hun fortalte at samarbeidsklimaet mellom henne og saksbehandlerne hadde vært god selv om hun ikke var enig i beslutningen til barneverntjenesten. Frønes (2001) betegner skyld som selvførdømmelse som følge av brudd på moralske forestillinger. Han sier at det sentrale ikke er offentlig bedømmelse, men selvførdømmelse.

Det ligger et moralsk ansvar i det å bli forelder. Det handler om at man skal ta vare på barnet frem mot voksenalder. Det å føle at en som mor har brutt med en så grunnleggende forpliktelse, kan bidra til en sterk skyldfølelse. Skyldfølelsen kan føre til at man innretter seg etter det barneverntjenesten sier, og prøver å bøte på skyldfølelsen ved å vise at man kan være god på samhandling og få anerkjennelse for det. På en annen side kan det være at mor opplevde at saksbehandleren var nær og at de hadde en god relasjon. Saksbehandlerne kan ha vært empatiske og tonet seg inn i hennes verden og følelser og gjort at mor ikke måtte kjempe for å bli forstått. De kan ha hatt en felles forståelse om hvordan samarbeidet skulle være, og hatt et *Jeg-Du* møte, jamfør Buber (I Nordby 2012), der saksbehandlerne forholdt seg til mor som et subjekt. Det var også mange år siden omsorgsovertakelsen, og det kan ha bidratt til at de vanskelige følelsene rundt plassering var mildnet.

Undersøkelsen min prøver å gi et innblikk i hva som kan bidra til et godt samarbeid mellom foreldre og barnevern etter en omsorgsovertakelse. I presentasjonen og drøftingen ble det belyst gode og dårlige erfaringer foreldrene hadde med barneverntjenesten. De foreldrene som opplevde samarbeidet som godt, hadde også dårlige erfaringer med barnevernet. Jeg vil i siste del oppsummere disse erfaringene, og forsøke å gi leseren et innblikk på hva som kan ha hatt betydning for at disse foreldrene likevel opplevde samarbeidet som godt, og drøfte de i lys av andre funn og kunnskaper i feltet. Jeg vil som nevnt presentere en figur som viser prosessen etter en omsorgsovertakelse slik jeg ser det (figur 1). Deretter skal jeg gå nærmere inn på hvordan foreldre kan involveres mer etter en omsorgsovertakelse. Til slutt vil jeg si noe om manglende i oppgaven, hva som kan forskes videre på og hva denne studien kan bidra til.

6.0 Oppsummerende drøfting

Denne studien tar sikte på å belyse samarbeidet mellom foreldre og barnevern etter en omsorgsovertakelse. Undersøkelsens problemstilling er: Hva kan bidra til et godt samarbeid mellom foreldre og barneverntjenesten etter en omsorgsovertakelse? Utgangspunktet var at foreldrene var imot plasseringen. Likeledes har det skjedd endringer over tid og noen av foreldrene som var imot plasseringen i starten har nå akseptert at barnet bor i fosterhjem. Selv om plasseringen av barna for noen av foreldrene lå tilbake i tid, framkommer aspekter i foreldrenes fortellinger som kan gi bidrag til diskusjon om hvordan få til et godt samarbeid med denne gruppen. Min hensikt er å bidra til en større forståelse for hvordan foreldrene opplever samarbeidet og hvilke erfaringer de har opparbeidet seg gjennom årene.

6.1 *Hva kan vi lære av foreldrene?*

Da jeg startet å intervju foreldrene hadde jeg bedt barneverntjenesten om å finne informanter som de mente de hadde et godt samarbeid med. For flere av foreldrene var det flere år siden omsorgsovertakelsen hadde funnet sted, og det var mange historier og opplevelser underveis som naturligvis hadde påvirket oppfatningen av hvordan samarbeidet var i dag.

Tre av fire foreldre var stort sett fornøyd med samarbeidet med barneverntjenesten. For disse tre var det flere år siden omsorgsovertakelsen hadde blitt gjennomført. Foreldrene formidlet at samarbeidet hadde vært tilfredsstillende hele perioden, men de formidlet også negative historier om kontakten med barnevernet i perioden etter omsorgsovertakelsen.

En forelder var ikke fornøyd med samarbeidet med barneverntjenesten. Denne moren hadde erfaringer og opplevelser som gjorde at hun ikke syntes samarbeidet var spesielt bra. En av foreldrene som var fornøyd med barneverntjenesten som jeg i utgangspunktet intervjuet han om, hadde også oppfølging/samarbeid med en annen barneverntjeneste som han valgte å si noe om i intervjuet. Denne foreldereren var ikke fornøyd med samarbeidet med den andre barneverntjenesten.

Det syntes ikke å være et gjennomgående trekk at informantene i denne studien, som var fornøyd med samarbeidet med barneverntjenesten, hadde fått noe bedre oppfølging enn foreldre som var misfornøyd med oppfølgingen i andre undersøkelser (Kapp og Propp 2002, Højer 2007, Moldestad og Skilbred 2009, 2010 og Schofield m.fl. 2011). Ingen av foreldrene

i min studie hadde noe ekstra oppfølging i tiden rundt omsorgsovertakelsen. Det var kun en forelder som var fornøyd med informasjonen som var blitt gitt i løpet av den tiden barnet bodde i fosterhjem. De andre opplevde at de måtte innhente mye av informasjonen selv og ta initiativ til informasjonsmøter med saksbehandler og fosterforeldre. En mor hadde vært med i planleggingen i å finne fosterhjem. To av foreldrene opplevde at de ikke kunne være seg selv i møtet med barneverntjenesten i frykt for konsekvensene. Tre av foreldrene hadde vært gjennom ”kamper” med barneverntjenesten som resulterte i rettssaker om samvær eller tilbakeføring. Det som var felles for disse informantene, var at de hadde en god relasjon til saksbehandleren, og at de etter hvert hadde akseptert plasseringen av barnet, selv om det for noen hadde vært en resignasjon framfor en positiv akseptering.

Foreldre har størst vanskeligheter med å tilpasse seg når omsorgsovertakelsen skjer mot deres vilje (Fergusen 2001)). Dette er forståelig da disse foreldrene vil bruke mye av kreftene på å endre situasjonen. Foreldrene som har akseptert plasseringen kan bruke mer tid og krefter på å få til et samarbeid. Likeledes kan det være krevende og utfordrende for disse foreldrene å tilstrebe et samarbeid når de i utgangspunktet var imot plassering, og i tillegg har vært i kamper og rettssaker mot barnevernet underveis.

Foreldrene som var fornøyde med samarbeidet, opplevde at saksbehandleren var en viktig person som de hadde tillitt til. Disse foreldrene hadde ikke en følelse av underlegenhet i møte med barneverntjenesten. Foreldrene som ikke var fornøyde med samarbeidet med barneverntjenesten hadde ingen nær relasjon til saksbehandler, og de opplevde en utrygghet i kontakten. De visste ikke hva saksbehandler mente eller tenkte, og de opplevde ikke at saksbehandleren kjente de godt nok. De opplevde også en underlegenhet i møte med barneverntjenesten. Den ene forelderen ble sett på av barneverntjenesten som en de hadde et godt samarbeid med. Det kan være mange årsaker til det og en av dem kan være at denne forelderen tilpasset seg. Hun ønsket kanskje å framstå som en som klarte seg, og som ikke uttrykte misnøye med oppfølgingen hun fikk. I undersøkelsen til Ellingsen (2006) uttalte flere av mødrene at de var redde for at barneverntjenesten skulle få et inntrykk av at de taklet situasjonen dårlig, og at det derfor ble viktig å fremstå som ”sterke” mødre. Det er ikke alltid samsvar mellom hva fagpersoner tenker og brukeren selv.

Alle foreldrene hadde hatt flere skifte av saksbehandlere uten at det kom fram i studien at dette påvirket samarbeidet negativt. Det som likevel var viktig for foreldrene var at saksbehandleren kjente saken. En kan stille spørsmål om hvorfor ikke skifte av saksbehandler

påvirket samarbeidet, da skifte av saksbehandler kan innebære at nye har mindre kjennskap til saken? Informantene la derimot vekt på at en god overføring av informasjon var viktig. Det disse foreldrene påpekte var at de opplevde at saksbehandlerne brydde seg og viste det i praksis ved å lytte og at foreldrene hadde en opplevelse av å bli hørt, om ikke i alle spørsmål så i hvert fall i flere. Informantene formidlet en trygghet i kontakten med barneverntjenesten, selv om de hadde hatt uoverensstemmelser med saksbehandlerne. Flere tidligere undersøkelser som har blitt gjort bekrefter at relasjon til saksbehandler er av stor betydning for at samarbeidsklima skal bli bra (Kapp og Propp 2002, Moldestad og Havik 2003, Højer 2007 og Schofield m.fl. 2011).

Videre støtter undersøkelser fra psykoterapifeltet opp om at fagpersonens væremåte er viktig for et positivt resultat (Duncan m.fl. 2001). De viktigste faktorene ser ut til å være fagpersonens evne til innlevelse og empati. Det vil si at klienten føler seg forstått, og at fagpersonen viser respekt og oppleves som en varm og ekte person (Røkenes og Hanssen 2006).

Relasjonskompetanse er en viktig del av den faglige kompetansen. Som yrkesutøver må man forholde seg til den andre som et subjekt og medmenneske, til den andres opplevelser, følelser, ønsker og vilje. Å møte hele mennesket innebærer at man ikke møter den andre som et objekt, en fysisk ting. Objekter håndterer man, subjekter kommuniserer og samhandler man med. Det å forholde seg til den andre blir dermed mer fundamentalt enn det å gjøre noe med den andre (Røkenes og Hanssen 2006). I en trygg relasjon er det lettere å forstå hverandre, og det kan tyde på at foreldrene i min undersøkelse som var fornøyd med samarbeidet, hadde en trygg relasjon til saksbehandler. Svarene de ga indikerte på at de opplevde å bli forstått, og det å føle seg forstått skaper tillitt, trygghet og en opplevelse av troverdighet og tilknytning.

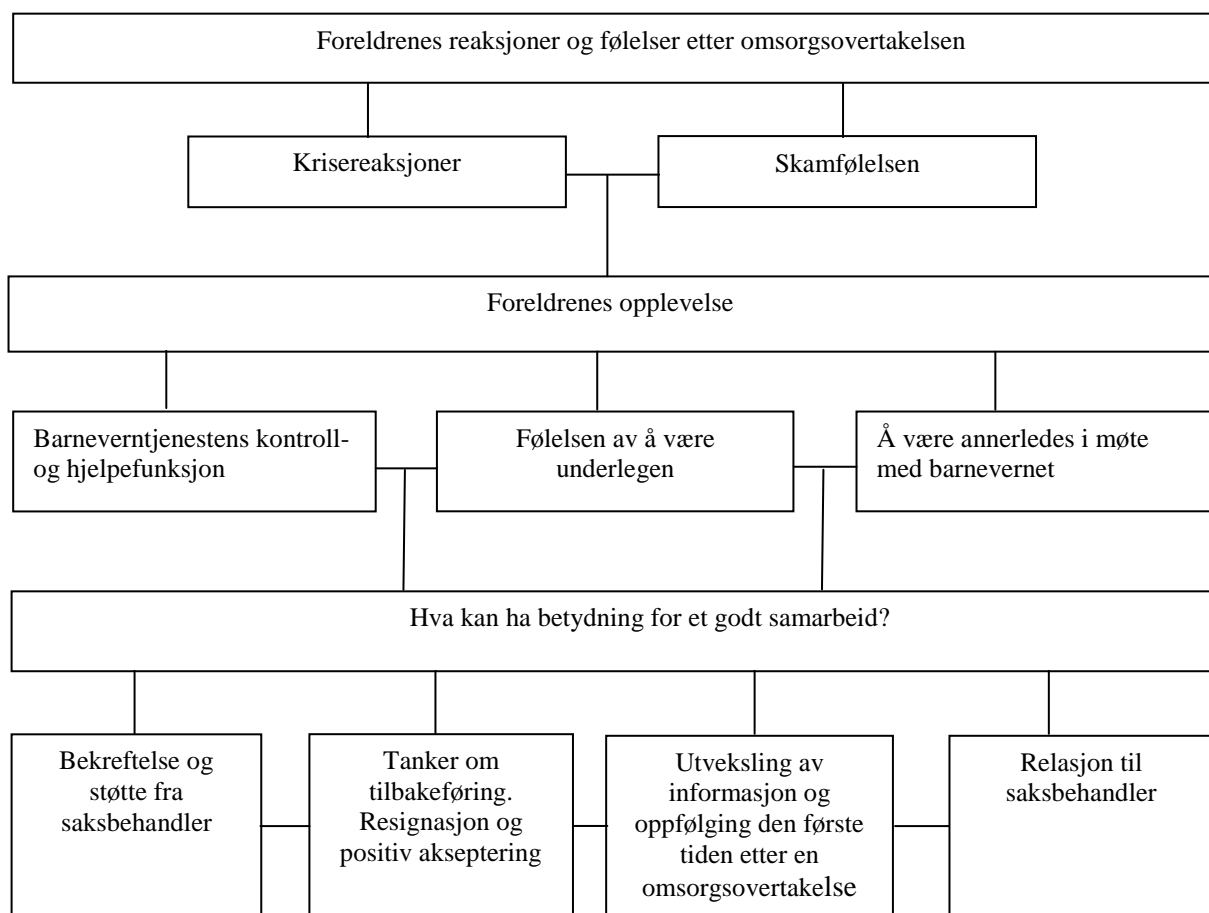
Det er også rimelig å anta at foreldrenes væremåte har hatt betydning for samarbeidsklima med barneverntjenesten. Foreldrene i denne studien er kanskje ikke representative for gruppen av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn mot sin vilje. Et godt samarbeid mellom foreldre og saksbehandlere kan skyldes at partene har kommet inn i en god samhandlingssirkel, jamfør sirkulære samspill (Røkenes og Hanssen 2006). Det kan også være at foreldrene har hatt gode forutsetninger for å få til en god samhandling med barneverntjenesten. Samtidig var det en forelder som hadde et godt og et dårlig samarbeid med to forskjellige barneverntjenester. Her var det spesielt relasjonen med de ulike

saksbehandlerne denne forelderen framhevet som bra i den ene barneverntjenesten, og dårlig i den andre. Dette betyr likevel ikke at det er ensbetydende med at det kun var relasjon med saksbehandler som hadde betydning. Flere andre faktorer kan ha hatt betydning, som hvor lang tid det var gått siden omsorgsovertakelsen, alder på barnet når omsorgsovertakelsen ble gjennomført, tilknytningen til barnet, hvordan barnet hadde det i fosterhjemmet og/eller situasjonen for foreldrene når barna ble plassert.

6.2 Prosessen etter omsorgsovertakelsen

Det å ha barnet sitt plassert i fosterhjem kan gjøre at foreldrene på ulike måter befinner seg i kompliserte situasjoner. Det kan være vanskelig å involvere foreldre som blir tilfredsstillende for alle parter. Det kom fram fra foreldrenes uttalelser, at det var en komplisert prosess med mange aspekter. Se figur 1.

Figur 1: Prosessen etter omsorgsovertakelsen

Det kan være vanskelig å få til et samarbeid med foreldre som har mistet omsorgen for barna sine uten å ta hensyn til foreldrenes reaksjoner og følelser etter en omsorgsovertakelse. Flere

undersøkelser som jeg har nevnt tidligere påpekte krisereaksjoner når de ble skilt fra barna (Egelund og Hestbæk 2003, Angel 2007 og Højer 2007).

Ved å forsøke å forstå hva som ligger bak foreldrenes følelser og reaksjoner kan det åpnes for et større handlingsrom. Å forstå reaksjonsformene og bakgrunnen for dem, er viktig for å utvikle en god samarbeidsrelasjon. Dersom den lineære tenkningen blir dominerende kan det bidra til at man blir for fokusert på årsaken til at barnet er plassert i fosterhjem. Det kan føre til sinne og frustrasjon hos fagpersoner for skadene som er blitt påført barna på grunn av omsorgssvikten. Dette kan overskygge foreldrenes behov, og muligheten for å forstå reaksjonene i en sammenheng/kontekst, kan bli redusert. ”Å forstå konteksten hjelper oss til å forstå meningen med det som skjer i et konkret samspill” (Røkenes og Hanssen 2006:213). En større forståelse for de ulike reaksjonsformene hos foreldrene kan øke muligheten for at bildet av dem endres, og kan komme både barna og foreldrene til gode.

En konstruksjonistisk tilnærming ser på menneskers egen kunnskap om sitt liv som en naturlig ressurs i den forstand at levd erfaring og intuitiv kunnskap inntar sin rettmessige plass ved siden av logikk og analyser (Sandbæk og Tveiten 1996). Egelund og Sundell (2001) sine beskrivelser av den tredje diskurs, har fokus på barnets og foreldrenes kontekstuelle opplevelse av sin situasjon. Fortalerne for denne diskursen argumenterer for at det viktigste redskapet i vurderingen av barnets situasjon og risiko er foreldrenes og barnas egne beskrivelser av deres komplekse hverdagsliv.

Ved å få kunnskap om foreldrenes opplevelser og erfaringer kan det bidra til at man forholder seg til de på en mer subjektiv måte, jamfør Buber og Skjervheim (I Nordby 2012). Det kan da bli vanskeligere å betrakte foreldrene utenfra og definere deres problemer. En handling kan ha en annen betydning for en forelder enn det som var fagpersonens intensjon. Det blir derfor viktig å få tak i denne betydningen, og samtidig gjøre sin egen intensjon mer tilgjengelig for forelderen. Det kan måtte bety at man må finne nye innfallsvinkler på å forstå og hjelpe. Det innebærer at fagpersonene må godta at deres egen ekspertise er en konstruert tolkning, og at den kan rekonstrueres dersom en er villig og kompetent til og utforske sine egne oppfatninger i lys av foreldrenes livserfaringer (Sandbæk og Tveiten 1996). Det kan gi mulighet til et bedre samarbeid, fordi foreldrene og fagpersonene får innsikt i hverandres tenkning og mulighet til å forstå hverandres handlinger.

En innvending mot å forholde seg til foreldre på en mer subjektiv måte kan være at barnevernet da ikke kan utøve den nødvendige myndighet og at barna derfor ikke får den beskyttelsen de trenger (Havik 2004). Det kan være at relasjonen mellom foreldre og fagpersoner blir mer symmetrisk dersom foreldre blir sett mer på som selvstendige aktører, som handlende subjekter og ikke passive mottakere av hjelp. En innvending mot dette kan være fraskrivelse av ansvar og der fagpersoner forventer selvbestemmelse i situasjoner hvor foreldre ikke har ressurser eller mulighet til dette. Selvbestemmelse er for noen noe som må læres.

6.3 Hvordan kan foreldre involveres mer etter omsorgsovertakelsen?

Man kan støtte barn gjennom å støtte deres foreldre. Det er i tråd med den systemiske tenkemåten at alt henger sammen og at alle er en del av systemet. Støtten handler mye om følelser, for eksempel om å bli vist sympati og få trøst når det trengs. Opplevelsen av å bli verdsatt er viktig. Samtidig er det viktig å vedkjenne seg at det er mange faktorer på mange nivåer som påvirker barns utvikling.

Det kan for noen være viktig å ha en egen støtteperson når man er blitt fratatt omsorgen for sitt barn. Dette er i tråd med barnevernpanelets anbefalinger (Barnevernpanelet 2011). En støtteperson kan i større grad enn saksbehandlere være tilgjengelig og ta seg tid til å lytte og forstå situasjonen til foreldrene. Denne personen kan også bidra til å hjelpe foreldrene til å bearbeide taps- og sorgfølelsene etter en omsorgsovertakelse.

Det har foregått en endring innen samfunnsvitenskapene fra å se mennesker som passive mottakere av velferd, til å se dem som hjelpesøkende personer med evnen til å være aktører i sine egne liv. Å betrakte foreldre som aktører i egne liv kan vise vei og kan bygge relasjoner basert på partnerskap og samhandling (Bunkholdt og Sandbæk 2008). I følge Buber kan vi nærme oss målet om etisk selvutvikling i nære relasjoner til andre. Han hevder at det er samspillet med andre som gjør oss til mennesker. Det er kun i møte med andre at vi kan få bekreftet vårt potensial og våre utviklingsmuligheter. Det menneskelige samspillet er med andre ord avgjørende viktig for menneskets utvikling, hevder han (I Nordby 2012).

En mer konstruksjonistisk tilnærming som gir større rom for å likestille ulike typer erfaringer, kan være en mer hensiktsmessig forståelsesramme i hjelpeapparatet. Uttrykket empowerment som jeg nevnte i innledningen brukes som et uttrykk for nettopp denne tankegang, at det skal

bygge på ressursene i familien, og at disse ressursene skal trenes, utvikles og styrkes, så personen gjenvinner kontrollen over eget liv. I en empowerment orientert strategi kreves en annen profesjonell rolle, hvor det ikke dreier seg om å styre, organisere og tilrettelegge for personen. Det siktes mer mot å kunne støtte, inngå i en tett relasjon og være troverdig i den rollen (Jørgensen 1996).

Det kan være en utfordring for barneverntjenesten å skape en praksis som bedre balanserer ulike typer erfaringer og synspunkter i sakene. Uenighet mellom barnevernet og foreldre dreier seg ofte om uenighet om hva som er det beste for barnet. Dette er et vanskelig område, og det er ikke alltid det finnes løsninger som foreldrene kan være enige i. Samtidig kan det bli en vinn – vinn situasjon å utnytte den kunnskapen som finnes, både hos de profesjonelle og hos foreldrene fordi det kan føre til mindre motstand og dermed et bedre samarbeidsklima. Dette fordrer et tett samarbeid mellom foreldre og barnevern.

6.4 Begrensninger i oppgaven

Denne studien har klare mangler. Utvalget besto av foreldre der vedtak om omsorgsovertakelse var fattet på ulike tidspunkt fra to år til sytten år. Tidsperspektivet kan ha medført en risiko for at informantene har glemt noe vesentlig eller husket feil. Imidlertid har jeg ikke vært ute etter detaljerte opplysninger som navn og tidspunkter, men personlige opplevelser og erfaringer. Dessuten er dette en hendelse som har hatt stor innvirkning på deres liv, og som har resultert i sterke følelser og reaksjoner som ikke er lette å glemme, selv om de sterkeste følelsene har mildnet noe. Denne antakelsen støttes av detaljrikdommen i datamaterialet. Men det er likevel rimelig å anta at tidsperspektivet har spilt en rolle for resultatet i min studie. Noen av foreldrene hadde etter hvert akseptert plasseringen av barnet i fosterhjem. Dette visste jeg ikke før intervjuene startet, og svarene jeg fikk kunne vært annerledes dersom alle kjempet for tilbakeføring av barnet. En annen mangel i undersøkelsen er at jeg ikke fikk informantene til å kommentere mine ”funn”. Dette var noe jeg hadde tenkt å gjennomføre, men av tidsmessige hensyn ble det ikke gjort. Jeg ser også i ettertid at jeg kunne gått mer i dybden på relasjonen mellom foreldre og saksbehandler da dette viste seg i oppgaven min å være framtreddende. Dette kunne resultert i en dypere analyse og enda flere spørsmål rundt dette temaet. Min manglende inngående kjennskap til den kommunale barneverntjenesten kan også ha gjort at jeg ikke har stilt de mest relevante spørsmålene eller ikke klart å følge opp utsagn fra foreldrene tilstrekkelig.

6.5 Til slutt

Formålet med oppgaven har vært å søke kunnskap om foreldrenes erfaringer med et godt samarbeid med barneverntjenesten. Undersøkelsen har vist at det er ulike erfaringer og at forhold knyttet til samspill med den enkelte saksbehandler og den enkeltes forelders væremåte kan ha betydning for hvordan samarbeidet oppleves. Det er vanskelig å få øye på hva det er i oppfølgingen som gjør foreldrene fornøyde med samarbeidet. Det kan være lite som skal til for eksempel at saksbehandlerne har tid til å lytte og vise interesse.

Ut fra funnene i denne studien kunne det vært interessant å sette søkelys på relasjoner som har utviklet seg fra protest og konflikt i starten og over i samarbeid, og beskrive og systematisere arbeidsmåtene i samarbeidsrelasjonen. Det hadde også vært interessant å høre saksbehandlerens stemme i de tilfellene der de har et godt samarbeid med foreldre som har mistet omsorgen for barnet sitt mot sin vilje. Hvilke erfaringer har de om hva som bidrar til et godt samarbeid?

Systemisk tenkning er nyttig for å kunne forstå menneskers samhandling med hverandre fordi den legger vekt på å forstå atferd relasjonelt (Røkenes og Hanssen 2006). Jeg har i denne studien hatt fokus på noen menneskers livsverden og forsøkt å gi tykke beskrivelser av meningsinnhold og opplevelser. Gjennom informantenes utsagn har jeg fått tak i subjektive erfaringer og fått kunnskap om en verden de hører til. Denne studien kan gi et utvidet fokus på å forstå og utvikle samspill med foreldre etter en omsorgsovertakelse, og se de som subjekter som har mulighet til å påvirke sitt eget liv og livssituasjon.

When I was a kid my parents moved a lot, but I always found them.

Rodney Dangerfield

Stavanger, april 2012

Ingunn Goa Berge

7.0 Litteraturliste

- Alpert, T.L. (2005): Research Review: *Parents service experience – a missing element in research on foster care case outcomes*. Child and Family Social Work, Vol 10.
- Andersen, T. (2002): *Et samarbeid, av noen kalt psykoterapi*. I: Rønnestad, H.R og Von der Lippe, A. : *Det kliniske intervjuet*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Anderson, H. (2003) : *Samtale, språk og terapi. Et postmoderne perspektiv*. København: Hans Reitzels forlag.
- Angel, B.Ø. (2007): *Det vanskelige foreldreskapet*. Skriftserien. Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Backe-Hansen, E. (2001): *Morsbilder i barnevernet*. Norges Barnevern nr.2.
- Backe-Hansen, E. (2003): *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barnevernpanelet/ Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011): *Barnevernpanelets rapport*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2011/lysbakken-tar-imot-barnevernpanelets-rap.html?id=656719> (lest 12.01.12).
- Bergstrøm, H. (2000): *Det tredje problemet. Sosialarbeidaren i ett systemisk perspektiv*. Stockholm: Carlsson Bokforlag.
- Bernler, G., Johnsson, L. (1992): *Teori for psykososialt arbeid*. Stockholm: Natur og Kultur.
- Bunkholdt, V. (2002): *Psykologi. En innføring for helse- og sosialarbeidere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2008): *Praktisk barnevernarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Christiansen U.K. (1992): *Foreldreperspektiv på barnevernundersøkelsen*. Nordisk Sosialt arbeid nr.3.
- Christiansen U.K. (1996): *Ressursorientert gruppearbeid i barnevernet*. I: Sandbæk, M. og Tveiten, G.: *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Duncan, B.L., Sparks, J., Miller, S.D. (2001): *The Heroic Client*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Egelund, T. og Sundell, K. (2001): *Til barnets bedste. Undersøgelser af børn og familier – En forskningsoversikt*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T. og Hestbæk, A.D. (2003): *Anbringelse av barn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversikt*. København: Socialforskningsinstituttet 03:04.

- Ellingsen, I.T. (2006): *Mor uten barn. Oppfølging etter omsorgovertakelse*. Bodø: Master i sosialt arbeid, Høgskolen i Bodø.
- Ellingsen, I.T. (2007): *Å miste omsorgen for sitt barn*. Nordisk sosialt arbeid, Nr.4. Vol 27.
- Erstad, I.H. (2000): *Hva trenger sosialarbeideren for å kunne arbeide i partnerskap med familiene i barnevernet?* Norges Barnevern nr.2.
- Ferguson, H. (2001): *Promoting child protection, welfare and healing: the chase for devolving best practice*. Child and Family Social Work, Vol.6.
- Folkesson, P. (1996): *Perspektiv på familien ved slutten av århundre*. I: Sandbæk, M. og Tveiten, G.: *Sammen med familien*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Foucault, M. (1977): *Det moderne fengsels historie*. Oslo: Gyldendal.
- Frønes, I. (2001): *Skam, skyld og ære i det moderne*. I: Wyller, T.: *Skam*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gilje, N. og Grimen, G. (1997): *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goffman, E. (1971): *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Raben og Sjøgren.
- Grønmo, S. (2004): *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hardy, F., Darlington Y. (2008): *What parents value from formal support services in the context of identified child abuse*. Child and Family Social Work, Vol.13.
- Hart, S. og Schwartz, R. (2011) : *Fra interaksjon til relasjon. Tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore og Fonagy*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Havik, T. (2004): *Det barnevernfaglige kunnskapsgrunnlaget*. I: Havik, T., Larsen, M.Y., Nordstoga, S. og Veland, J.: *Barnevernet. Forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holtan, A, Eriksen, S.H. (2006): *The brittle attraction: Women deprived of the custody of children*. International Journal of Child & Family Welfare, Vol.3.
- Højer, I. (2007): *Foreldrenes røster – Hur er det att ha sina barn placerade i fosterhem. Brukare och forskare samverkar*. Stockholm: Stiftelsen Allmenna Barnhuset.
- Jensen, P. (1997): *Ansikt til Ansikt. System- og familieperspektivet som grunnlag for klinisk sykepleie*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Juul, R. (2004): *Barnevernsarbeideres barneperspektiv og praksiser i møte med barn og unge i vanskelige livssituasjoner*. Tidsskriftet Norges Barnevern nr.1.

- Jørgensen, P.S. (1996): *Risiko og mestring – på vej mot et nyt paradigme*. I: Sandbæk, M og Tveiten, G.: *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo:Kommuneforlaget.
- Kapp, S.A og Propp, J. (2002): *Client satisfaction methods; input from parents with children in foster care*. Child and Adolescent Social Work Journal, Vol.19. No. 3.
- Kapp, S. A og Vela H. R. (2004): *The unheard client: assessing the satisfaction of parents of children in foster care*. Child and Family Socil Work, Vol.9.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal norsk Forlag.
- Lov om barneverntjenester 17. juli 1992.
- Moldestad, B. og Havik, T. (2003): *Etter plasseringen: Samvær og samarbeid*. I: Backe Hansen, E.: *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Moldestad, B. (2007): *Å være foreldre til barn i fosterhjem*. Norges Barnevern. Nr.2.
- Moldestad, B. og Skilbred, D. (2009): *Foreldres opplevelse av foreldreskap på avstand*. Fontene - forskning, 2, 41 - 52.
- Moldestad, B og Skilbred, D. (2010): *Når barn bor i fosterhjem. Utfordringer i samarbeidet mellom foreldre og barneverntjeneste*. Tidsskriftet Norges Barnevern nr.1, 33 – 46.
- Nordby, H. (2012): *Etiske dilemmaer i helse- og sosialarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- NOU 2000:12: *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.
- Ot.prp.nr.64 (2004 – 2005): *Om lov om endringer i lov 17.juli 1992 nr.100 om barneverntjenester og lov 13. desember 1991 nr 81 om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) mv*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Postholm, M.B. (2010): *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Reichelt, H. (2001): *Individet mellom systemene*. Fokus på familien, vol. 29.
- Repstad, P. (1998): *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rundskriv Q-19/Det kongelige barne- og familiedepartementet (2003): *Strategidokument-statlig overtakelse av fylkeskommunale oppgaver, barnevern og familievern*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2003/strategidokument-statlig-overtagelse-av-.html?id=109248> (lest 12.06.11).
- Rød, P.A., Ekeland, T.J. og Thuen, F. (2008): *Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, Vol.45. No.5.

- Røkenes, O.H. og Hanssen P.H. (2006): *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandbæk, M. og Tveiten, G. (1996): *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sandbæk, M. (2001): *Fra mottaker til aktør. Brukerens plass i praktisk og sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Schofield, G. og Beek, M. (2005): *Risk and Resilience in Long-term Foster Care*. British Journal of Social Work, 351-19.
- Schofield, G., Moldestad, B., Højer, I., Ward, E., Skilbred, D., Young, J. og Havik, T. (2011): *Managing Loss and a Threatened Identity: Experiences and Parents of Children Growing Up in Foster Care, the Perspectives of their Social Workers and Implications for Practice*. British Journal of Social Work, 41.
- Scholte, E.M., Colton, M., Casas, F., Drakeford, M., Roberts, S. and Williams, M. (1999): *Perceptions of Stigma and User Involvement in Child Welfare Services*. British Journal of Social Work, 29.
- Skjervheim, H. (1996): *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.
- Slettebø, T. og Seim, S. (2001): *Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelser i barnevernet*. I Sandbæk, IM.: *Fra mottaker til aktør. Brukerens plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Slettebø, T. (2008): *Foreldres medbestemmelse i barnevernet. En studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. NTNU: Doktoravhandling for graden dr.polit.
- Slettebø, T. (2009): *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten*. Kunnskaper og metoder i praktisk arbeid. Rapport nr 1.
- Stavanger Aftenblad (23.10 – 05.11.2010): Barneserie: *Kampen om barna*.
- Stortingsmelding Nr.34 (1996-97): *Resultater og erfaringer fra Regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede og veien videre*.
- Thagaard, T. (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Uggerhøj, L. (1996): *Profesjonelle personligheter*. I: Sandbæk, M. og Tveiten, G.: *Sammen med familien*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Ulleberg, I. (2004): *Kommunikasjon og veiledning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Veileder/Barne- og likestillingsdepartementet (2009): *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*.

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2009/oppfolging-av-foreldre-med-barnungdom-pl.html?id=577763 (lest 20.02.11).

Watzlawick, P., Weakland, J. og Fish, R. (1980): *Forandring. Prinsipper for hvordan problemer oppstår og hvordan de løses*. Oslo: Gyldendal.

VEDLEGG 1: Informasjonsskriv til foreldre

Forespørsel om å delta på intervju i forbindelse med masteroppgave

Stavanger, september 2010

Til _____

Mitt navn er Ingunn Goa Berge, og jeg er masterstudent i familierapi ved Diakonhjemmet høgskole i Oslo. Som avsluttende oppgave ønsker jeg å gjennomføre intervjuer av foreldre som har barn plassert i fosterhjem. I den forbindelse ønsker jeg å snakke med nettopp deg da jeg er interessert i å finne ut hvordan du opplever samarbeidet med barneverntjenesten. Jeg ønsker å intervju 4 – 5 foreldre/foreldrepar. Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd og jeg vil ta notater. Jeg vil intervju dere en og en eller som par, og intervjuet vil vare ca 2 timer. Vi blir sammen enige om tid og sted.

Spørsmålene som jeg vil stille vil dreie seg om dine opplevelser og erfaringer som går på samarbeidet du har med barneverntjenesten. Jeg vil spørre om det har vært noen endringer over tid og ønsker å gå nærmere inn på hva slags oppfølging du har hatt fra barneverntjenesten. Fokuset vil være det du opplever som positivt i samarbeidet.

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst trekke deres samtykke til å delta i studien. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet umiddelbart. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig. Informasjonen du gir i intervjuet vil ikke bli gitt videre til barneverntjenesten eller andre.

På intervjuet vil jeg be om skriftlig samtykke fra deg.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste.

Jeg håper du kan tenke deg å være med på et slikt intervju. Dersom du vil være med eller dersom du har noen spørsmål, kan du ringe eller sende melding på tlf. **466 19 227**. Eller sende meg en e-mail til ingunn.berge@lyse.net. Jeg sender også med en svarkonvolutt hvis dere ønsker å svare pr.brev. Men jeg presiserer igjen at det ikke er noe bindende svar. Dersom du ønsker å trekke deg fra intervjuet kan du gjøre det når som helst uten noen form for begrunnelse.

Med vennlig hilsen

Ingunn Goa Berge

VEDLEGG 2: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

1. Orientering.

Informasjon om oppgavens tittel og formålet med den

Orientering om taushetsplikt, anonymitet og samtykkeerklæring og om muligheten til å trekke seg fra intervjuet underveis.

2. Egen opplevelse av oppfølging/samarbeid med barneverntjenesten.

Fortell om kontakten du har hatt med barnevernet.

- Hvilke forventninger hadde du da du kom i kontakt med barnevernet?
- Hva har vært bra og hva kunne vært annerledes?

Fortell om hvordan du har opplevd forhold som:

- Samarbeid, hvordan, hvor og hvem har deltatt?
- Støtte og hjelp, hva har du fått hjelp til?
- Tilgjengelighet, hyppighet av kontakt?
- Hvordan er hjelpen gitt?

Fortell om relasjonen til saksbehandler.

- Opplevelsen av kontakt, bytte av saksbehandler?
- Kvaliteter ved saksbehandler?

Fortell om informasjonen du har fått om:

- Rettigheter og plikter
- Foreldreansvaret
- Hjelpetilbud
- Om barnet etter det har flyttet i fosterhjem

Medvirkning.

- Er du blitt spurt om hva du mener og synes? Når? Om Hva?
- Er det blitt tatt hensyn til dine synspunkter og meninger?

3. Egen opplevelse av omsorgsovertakelsen/synspunkter på plasseringen av barnet.

Fortell om veien fram mot flytting av barnet ditt i fosterhjem.

- Opplevelsen av samarbeidet på det tidspunktet?
- Informasjon om formålet med plasseringen?
- Medbestemmelse på hvor barnet skulle bo?
- Familieråd?
- Hva har vært bra og hva kunne vært annerledes?

4. Å være foreldre uten barn

Fortell om opplevelsen å være mor/far uten å ha barnet boende hjemmet.

- Betydningsfull?
- Sorg, skam og skyld?
- Hva forteller du andre?

Fortell om opplevelsen av barnevernets betydning ifht:

- Å hjelpe deg å være mor/far uten å ha barnet boende hjemmet?
- Samarbeid med fosterforeldrene?
- Å finne andre støttepersoner?
- Samvær?
- Å snakke med noen om hvordan det er å miste omsorgen for barnet sitt?
- Hva har vært bra og hva kunne vært annerledes?

5. Barneverntjenesten som hjelpe- og kontrollorgan

Fortell om din opplevelse av å ta imot hjelp og oppfølging fra barnerverntjenesten.

- Tilbakeføring av barnet?
- Åpenhet?
- Vise styrke/svakhet?

6. Godt samarbeid

Fortell om dine tanker om at barnerverntjenesten definerer deres samarbeid som godt.

- Hva mener du har gjort en forskjell?
- Hvorfor har dere lyktes?

7. Er det noe annet du vil tilføye?

8. Hvordan opplevde du dette intervjuet?

VEDLEGG 3: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg gir herved mitt samtykke til at Ingunn Goa Berge kan benytte dette datamaterialet i sin masteroppgave som handler om samarbeidet mitt med barneverntjenesten, under de forutsetninger som er beskrevet i informasjonsbrevet.

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet.

Jeg er kjent med at opplysningene som innhentes i intervjuet, behandles konfidensielt og anonymiseres når oppgaven er ferdig.

Jeg er inneforstått med at deltakelse i undersøkelsen er basert på frivillighet, og at jeg har anledning til å trekke mitt samtykke uten noen form for begrunnelse.

Sted/dato

Intervjuperson

VEDLEGG 4: Svarbrev fra foreldrene

Svarbrev

Ja, jeg/vi kan bli kontaktet med forespørsel om å bli intervjuet om samarbeidet jeg har med barneverntjenesten.

Med hilsen

Navn: _____

Tlf.: _____

VEDLEGG 5: Tiltråding fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Tor Slettebø
Diakonhjemmet Høgskole AS
Postboks 184 Vinderen
0319 OSLO

Vår dato: 02.11.2010

Vår ref: 25150 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.10.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25150	<i>Suksesskriterier for samarbeid mellom barneverntjenesten og foreldre som har blitt fratatt omsorgen for barna sine</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Tor Slettebø</i>
Student	<i>Ingunn Goa Berge</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.06.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vidis Namtvedt Kvalheim

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Ingunn Goa Berge, Lensmannsveien 29, 4070 RANDABERG

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svanva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25150

Utvalget er foreldre/foreldrepar som har mistet omsorgen for sine barn og der barna er plassert i fosterhjem. Rekruttering og førstegangskontakt skjer gjennom barnevernstjenesten. Et gyldig samtykke skal etter personopplysningsloven være frivillig, uttrykkelig og informert. Det er avgjørende for frivilligheten at det i førstegangskontakten og i den videre kontakten mellom student og informanter, framgår tydelig at det å delta ikke vil få verken positive eller negative konsekvenser i forholdet til barnevernstjenesten.

Det skal gis skriftlig og muntlig informasjon til utvalget, og utvalget samtykker skriftlig. Informasjonsskrivet er tilfredsstillende utformet og vil etter ombudets vurdering oppfylle vilkåret til informert samtykke.

Opplysningene skal innhentes i intervjuer, og det skal brukes lydopptak som skal behandles på pc. Datamaterialet skal lagres aidentifisert på pc tilknyttet virksomheten. Det skal innhentes sensitive opplysninger knyttet til helseforhold, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 c.

Datamaterialet skal anonymiseres og lydopptakene skal slettes innen prosjektslutt som i prosjektmeldingen er angitt til 20. juni 2012.